

Sociological Explanation of Factors Affecting the Formation of Corruption Culture (Case of Study: Citizens of Najafabadi)

Beheshti, S. S.^I, Noorian Najafabadi, M.^{II}

<https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.25196.2026>

Received: 2021/11/12; Accepted: 2022/02/21

Type of Article: **Research**

Pp: 99-140

Abstract

The most important characteristic of any culture is its acquisition and the notion of the interactions of society members in its production and reproduction. Sometimes these interactions can be formed to fight corruption, and sometimes to accept corrupt behaviors and ignoring them; a matter that shall cause the stigma of corruption will be disappeared and institutionalized in the society that is known as the culture of corruption. The purpose of this research was to determine the level of the culture of corruption among the people of Najaf Abad city, Isfahan, and also to explain the reason for its formation. This research was carried out quantitatively via survey method using a researcher-made questionnaire approach. A multi-stage random sampling scheme was used in this study with a sample size of 370 people. Finally, the data were analyzed with SPSS and Smart PLS software. The statistical analysis showed that the three components of the disappearance of the stigma of corruption, the unwillingness to disclose corruption and the acceptance of corruption as the norm, constitute the different aspects of the culture of corruption. Hypotheses tests also showed that the independent variables of collectivism, citizenship culture, disclosure culture, and gender equality had a negative effect on people's desire for corruption culture, and they explained a total of 45.2% of the variance of corruption culture. The increasing trend of corruption in Iran and its negative consequences create the concern that ugliness of corrupt practices will disappear and therefore, corruption will become a cultural feature as they become normalized and accepted. According to the findings of this study, by raising the spirit of collectivism and reducing self-centered tendencies among people, it is possible to familiarize them with the duties and responsibilities of citizenship, fight against gender inequalities, support whistleblowers of corruption, and also encourage them to prevent the formation of a culture of corruption.

Keywords: Culture of Corruption, Individualism, Collectivism, Gender Equality, Disclosure, Gift Giving Culture, Citizenship Culture.

I. Assistant Professor, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran (Corresponding Author). **Email:** sbeheshty@yu.ac.ir

II. Ph.D. Candidate Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran.

Citations: Beheshti, S. S. & Noorian Nagaf Abadi, M., (2022). "Sociological Explanation of Factors Affecting the Formation of Corruption Culture (Case of Study: Citizens of Najafabadi)". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 11(20): 99-140. doi: 10.22084/csr.2022.25196.2026.

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_4623.html?lang=en

1. Introduction

One of the integral dimensions of human social life is the existence of culture phenomenon in every society. The effect of culture on every phenomenon and behavior in society is undeniable, and naturally, criminal behavior is not separated from this rule. The relationship between culture and corruption has always been one of the most important topics discussed by sociologists. In this research, the meaning of the culture of corruption is the disappearance of the ugliness and wrongness of the act committed by the people, the norm of perceiving an abnormal behavior and surrendering and also not protesting the cases of corruption was evident. Due to the high level of corruption in Iran, the main questions of the current research were, firstly, what is the extent of the culture of corruption among the citizens of Najafabad city? Secondly, what social factors affect the degree of corruption culture in Najafabad city? And thirdly, finally, what solutions can be offered to reduce the culture of corruption in Najafabad city?

2. Materials and Methods

The present study was conducted with a quantitative and survey method. The present research was conducted among the citizens of Najafabad who were over 18 years-old, encapsulating of 300,288 people and with a sample size of 370 people. The sampling scheme in this research was multi-stage random. The data collection tool was a researcher-made questionnaire. The validity of the questionnaire was confirmed by face validity, construct validity and its reliability according to Cronbach's alpha coefficient. The structural equation modeling technique has used to test the hypotheses.

3. Research Findings

About 58.3% of the respondents of this research were men and 41.7% were women. Nearly two-thirds of the research sample have got married and the rest were singles. Based on the mean comparisons, it was found that the levels of corruption culture, citizenship culture and collectivism were higher than the mean level and the variables of individualism, gift culture, disclosure culture and gender equality were lower than the mean level. The standard regression coefficients extracted from the empirical model of the research - while confirming the hypotheses of this research - showed that the effect of individualism on the culture of corruption was positive 0.128. This means that the more individualistic people, the higher the level of corruption culture

they experience. The citizenship culture factor also has an effect of -0.201 on the culture of corruption, meaning that the more people adhere to the culture of citizenship, the lower their adherence to the culture of corruption. The effect of collectivism on the culture of corruption with a beta of -0.197 confirmed that collectivism can be an obstacle to the formation of a culture of corruption. The beta value obtained in the model showed that the effect of whistleblowing culture on the culture of corruption was 0.289. It showed that the more the whistleblowing culture is strengthened among the people, the tendency towards the corruption culture decreases. Also, trying to repay good deeds and giving gifts has a positive effect on the culture of corruption. This effect was 0.379 and showed that with one unit change in the standard deviation of people's adherence to the culture of gift giving and compensation, a positive change of 0.379 in the standard deviation of adherence to the culture of corruption is created. The hypothesis test of the effect of gender equality on the culture of corruption was also confirmed with a beta of -0.261 and it showed that the more people feel gender equality, the less they tend to the culture of corruption. Based on the adjusted coefficient of determination (R^2) displayed in the model, in total, the independent variables of this research have been able to explain 45.2% of the changes in the culture of corruption. Although this amount is significant and has a high explanatory power, it should be noted that many other variables are also effective in the formation of the culture of corruption, which have not been addressed in this research.

4. Discussion

In this research, five hypotheses were proposed, all of which were confirmed. The obtained results were in line with many past researches. In this regard, if the belonging and commitment of the activists to the culture and social values at the local, ethnic and national level is strengthened, this will increase the loyalty of the people to the cultural foundations and social and national values, as well as the importance of group and collective interests provides the grounds for the negative attitude towards corruption. The existence of a culture of gift giving (compensation) is another variable that affects the degree of tendency towards the culture of corruption, because the person who receives a gift seeks to compensate for it, and in the absence of a specific law, it can affect the culture of corruption. This finding is consistent with the theory (Akerman, 2017). The findings of this research showed that the level of disclosure culture has an effect on the level of tendency towards corruption

culture. The higher the disclosure culture, the lower the corruption culture. This result is consistent with the research (Rafipour, 2007). Also, the higher the level of citizenship culture and the more people being aware of their duties and responsibilities, the less they go towards the culture of corruption. The results of this research with the findings were in agreement with Fukuhi, 2018; Mumtaz 1381 and Ahmadi 1384. At the same time, we can confidently say that with the development of electronic government, the occurrence of corruption in the administrative system can be prevented and the spread of the culture of corruption to a large extent is reduced.

5. Conclusion

The increasing prevalence and expansion of corruption in Iran creates the concern that the culture of corruption may be formed and institutionalized as a social issue in contemporary Iran. The formation of a culture of corruption in a society means that corruption is not considered ugly and corrupt practices are considered as norm in such a way that people accept it and do not protest when faced with it. Considering the positive effect of individualism and the negative effect of collectivism on the spread of the culture of corruption of socializing institutions, especially the family, education, university, and mass media, in order to institutionalize the culture of the preference of the public interest over personal interests in various public spheres, they should make a diligent effort. Considering the proof of the effect of income tax on entering into corrupt practices, it is necessary to organize the country's economy and prevent the occurrence of inflationary waves, so that the needs of employees are met in such a way that they are not forced to take bribes. Also, by legalizing the gift-taking process and clarifying it, it prevented the negative consequences of feeling compensated by employees. Rewarding corruption whistleblowers and providing legal protection to them as a successful experience in most countries is another solution that is effective in preventing the formation of a culture of corruption. Since familiarizing people with their citizenship rights and making them aware of the dimensions of corruption prevents any abuse of them, we can use the capacity of educational channels and prevent the spread of the culture of corruption.

Acknowledgments

We are grateful to all departments and executive bodies as well as the citizens of Najafabadi who helped us in this research.

تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری فرهنگ فساد (مورد مطالعه: شهروندان نجف‌آبادی)

سید صمد بهشتی^۱، محمد نوریان نجف‌آبادی^{II}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.25196.202>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۹۹-۱۴۰

چکیده

مهم‌ترین ویژگی هر فرهنگ، اکتسابی بودن و تأثیر تعاملات اعضای جامعه در تولید و بازتولید آن هست. گاهی این تعاملات می‌تواند در راستای مبارزه با فساد و گاهی نیز در راستای پذیرفتن رفتارهای مفسده‌آمیز و چشم‌پوشی نسبت به آن‌ها و در نتیجه از بین رفتن قبح فساد شکل بگیرد و حالتی را در جامعه نهادینه کند که با نام «فرهنگ فساد» شناخته می‌شود. هدف این پژوهش مشخص نمودن میزان سطح فرهنگ فساد در بین مردم شهر نجف‌آباد اصفهان و نیز تبیین چرایی شکل‌گیری آن می‌باشد. این پژوهش به صورت کمی و به شیوه پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته به انجام رسیده است. نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای بوده است. تعداد نمونه‌ها براساس جدول تعیین حجم نمونه لاین برابر با ۳۷۰ نفر مشخص گردیده است. در این تحقیق برای تحلیل نتایج از نرم افزارهای SPSS و نرم افزار Smart PLS مورد استفاده قرار گرفته است. تحلیل آماری داده‌های این تحقیق نشان داد سه مؤلفه از بین رفتن قبح فساد، عدم تمایل به افشای فساد و به‌هنگار شمردن مصادیق فساد می‌تواند در مجموع ۶۱/۲٪ از واریانس متغیر فرهنگ فساد را تبیین کنند. آزمون فرضیات نیز نشان دادند که متغیرهای مستقل جمع‌گرایی، فرهنگ شهروندی، فرهنگ افشاگری و برابری جنسیتی اثر منفی بر تمایل افراد به فرهنگ فساد دارند و در مقابل عواملی چون فردگرایی و فرهنگ هدیه دادن و فردگرایی سطح تمایل مردم به فرهنگ فساد را افزایش می‌دهند. نتایج مدل‌سازی معادله ساختاری واریانس محور متغیرها نشان داد که متغیرهای مستقل این تحقیق می‌توانند ۴۵/۲٪ از واریانس تمایل مردم به فرهنگ فساد را تبیین نماید. روند افزایشی فساد در ایران و پیامدهای منفی آن، این نگرانی را ایجاد می‌کند که قبح و زشتی اعمال مفسده‌آمیز از بین برود و با به‌هنگار شدن آن‌ها، فساد تبدیل به یک ویژگی فرهنگی شود. براساس یافته‌های این مطالعه می‌توان با اعتلای روحیه جمع‌گرایی و کاهش تمایلات خودمحورانه در بین مردم، آشنا ساختن آن‌ها با تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی، مبارزه با نابرابری‌های جنسیتی، حمایت از افشاکنندگان فساد و نیز تشویق آن‌ها مانع شکل‌گیری فرهنگ فساد شد؛ هم‌چنین می‌توان با قانونمند کردن فرهنگ هدیه و جبران نکویی‌ها به این مهم دست یافت. یافته‌های پژوهش حاضر مؤید نظریه انومی دورکیم و نظریه فشار مرتون و نظریه انومی رفیع پور در مورد شکل‌گیری فرهنگ فساد است.

کلیدواژگان: فرهنگ فساد، فردگرایی، جمع‌گرایی، برابری جنسیتی، افشاگری، فرهنگ هدیه دادن، فرهنگ شهروندی.

I. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول).

Email: sbeheshty@yu.ac.ir

II. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۱. مقدمه

یکی از ابعاد لاینفک زندگی اجتماعی انسان‌ها وجود پدیده فرهنگ در هر جامعه است. فرهنگ بستر بازتعریف، بازیابی و تکامل همه توانایی‌ها، ارزش‌ها، هویت‌ها، باورها، هنجارها، سنن، اسطوره‌ها و نمادهای بشری است. فرهنگ روح هم‌بستگی و تداوم حیات معنوی و وجدان عمومی یک ملت، قوم و سرزمین است (صالحی‌امیری، ۱۳۹۷: ۷). تأثیر فرهنگ بر هر پدیده و رفتاری در جامعه انکارناپذیر بوده و به‌طور طبیعی رفتار مجرمانه نیز از این قاعده جدا نیست. امروزه توجه به نقش مؤثر و بنیادین فرهنگ در کلیه عرصه‌های زیستی و فکری بشر، چشم‌انداز جدیدی در حوزه‌های ذهنی و عینی ایجاد کرده است.

ارتباط میان فرهنگ و فساد و همواره یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث جامع‌شناسان بوده است. تجربیات بسیاری از کشورها حاکی از آن است که انواع گوناگون فساد اعم از فساد مالی، سیاسی، اداری، اخلاقی و مانند آن، ارتباط ریشه‌ای با فرهنگ و باورهای رایج در یک جامعه دارند؛ به عبارت دیگر، فساد در بستر فرهنگ‌های مختلف، تعاریف و شکل‌های متفاوتی از نظر ارزش و ضد ارزش تلقی شدن به خود می‌گیرد. ویژگی‌های فرهنگی جوامع، از جمله عناصر مؤثر در ایجاد و گسترش فساد به‌شمار می‌آید (قرنی، ۱۳۸۹: ۳۵۱).

در این تحقیق، منظور از فرهنگ فساد، عبارت است: از بین رفتن قبح و نادرستی عمل ارتكابی نزد مردم و هنجار تلقی شدن یک رفتار ناپه‌نچار و تسلیم شدن و اعتراض نکردن مردم به موارد فساد مشهود می‌باشد. بیش از همه، آن‌چه موجبات نگرانی بیشتری را فراهم می‌کند این است که وقتی فساد به یک فرهنگ تبدیل شد، دیگر کسی به قبح و نادرستی کارش نمی‌اندیشد؛ زیرا از یک سو می‌بیند که همه این‌طور رفتار می‌کنند، و از سوی دیگر از او نیز انتظار دارند که چنین رفتار کند (رفیع‌پور، ۱۳۸۸). فساد به‌عنوان، سوءاستفاده از قدرت برای نفع شخصی تعریف شده است؛ به طوری که منافع عمومی را با مشکل مواجه می‌سازد (دفتر مواد مخدر و جرائم سازمان ملل متحد، ۲۰۰۱). فساد اداری به معنی سوءاستفاده از موقعیت اداری توسط کارمندان رسمی و غیررسمی برای رسیدن به اهداف شخصی است و مصادیق بسیاری، از جمله سوءاستفاده از مقام و منصب، اختلاس، کلاهبرداری، رشوه‌خواری، خویشاوندسالاری و پول‌شویی را دربر می‌گیرد (سازمان شفافیت بین‌الملل^۲، ۲۰۰۸).

طبق گزارش کمیسیون مبارزه با فساد سازمان ملل، فساد مصادیق متعددی، از جمله: رشوه، اختلاس، دزدی و کلاهبرداری، اخاذی، سوءاستفاده از منصب، خویشاوندسالاری، طرف‌داری و تبعیض، سهم‌خواهی سیاسی نامناسب، و ایجاد وضعیتی در جهت

بهره‌برداری از منافع متضاد را دربر می‌گیرد (سازمان ملل^۲، ۲۰۰۴: ۶). نتایج به دست آمده از بزرگ‌ترین نظرسنجی دربارهٔ فساد می‌دهد که بیش از نیمی از مردم معتقدند، طی سال‌های گذشته، فساد در جهان گسترش یافته است و بیش از یک-چهارم پرسش‌شوندگان گفته‌اند به مقامات دولتی رشوه پرداخت کرده‌اند (سازمان شفافیت بین‌الملل، ۲۰۱۳).

در ایران نیز به‌رغم این‌که کارهای زیادی برای مبارزه با فساد اداری و رشوه‌خواری انجام شده است (از جمله تصویب قانون ممنوعیت اخذ هرگونه رشوه و پورسانت در سال ۱۳۷۱ و تشکیل ستاد ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد اداری با همکاری سران سه قوه) این پدیده به قوت خود باقی مانده است و به نظر می‌رسد که آمار فساد اداری در ایران به مرور در حال افزایش است؛ اما اطلاع از این‌که یک کشور فاسد است یا نه و این‌که فساد به‌طور گسترده رواج دارد یا نه، برای محققان و سیاست‌گذاران کافی نیست و آن‌ها باید بدانند که میزان فساد در چه بخش‌هایی بیشتر است و چه عواملی با بروز فساد در افراد مرتبط است (ویلیامز و بیر^۳، ۱۹۹۹: ۱۱۵).

فساد اداری از پدیده‌هایی است که نمودهای آن در کشور ایران نیز دیده می‌شود. فساد اداری در دو بخش دولتی و خصوص قابل مشاهده است. بنابر تحقیقات بین‌المللی و آمار ارائه شده از سوی سازمان شفافیت بین‌الملل نظام اداری ایران از فساد رنج می‌برد. برخی از گزارش‌های ارائه شده در این خصوص را می‌توان در جدول ۱، مشاهده کرد:

جدول ۱: رتبهٔ ایران در فساد، در مقایسه با سایر کشورهای جهان از منظر سازمان شفافیت بین‌الملل (نگارندگان، ۱۴۰۰).

سال	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹
تعداد کشورهای بررسی شده	۱۲۳	۱۴۷	۱۵۹	۱۸۰	۱۸۰	۱۸۰
رتبهٔ ایران	۷۸	۸۷	۸۸	۱۳۰	۱۳۸	۱۴۶

براساس گزارش سال ۲۰۰۳ م. سازمان شفافیت بین‌الملل، ایران در بررسی ۱۳۳ کشور رتبهٔ ۷۸، در سال ۲۰۰۴ م. در بین ۱۴۷ کشور رتبهٔ ۸۷ و در سال ۲۰۰۵ م. در بین ۱۵۹ کشور جهان، رتبهٔ ۸۸ و نمرهٔ ۲/۹ از ۱۰ را کسب کرد. در سال ۲۰۰۷ م.، ایران دارای شاخص عددی ۱۳۱ و نمرهٔ ۲/۵ از ۱۰ بوده است. در سال ۲۰۱۷ م. در بین ۱۸۰ کشور جهان رتبهٔ کشورمان به رقم ۱۳۰، در سال ۲۰۱۸ م. به رتبهٔ ۱۳۸ و در سال ۲۰۱۹ م. به رتبهٔ ۱۴۶ رسید (سازمان شفافیت بین‌الملل، ۲۰۱۹-۲۰۰۳). بدیهی است این شاخص برای

کشور، شاخص مناسبی برای دستیابی به توسعه که مدنظر دولت در سند چشم‌انداز بیست نظام است، نبوده و شاید مانع اصلی در رشد و توسعه اقتصادی کشور تلقی گردد؛ درحالی شاخص‌های درک فساد در هر کشوری و البته در هر شهری نیازمند مطالعه جداگانه‌ای هست. با توجه به این‌که هر کشور فرهنگ اجتماعی خاصی در انجام فساد یا درک و تحمل فساد توسط جامعه دارد مطالعات جداگانه به درک موضوع فساد کمک خواهد کرد. در تحقیقات انجام شده در ایران نیز از بین ۷۹ مشکل اجتماعی مدنظر قرار گرفته شده، فساد به عنوان ششمین مشکل در اولویت ایران مطرح شده است (رفیعی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۸۴)؛ در تحقیق دیگری نیز از بین ۲۸ مشکل اجتماعی مدنظر قرار گرفته شده، رشوه‌خواری بعد از بیکاری، اعتیاد، فقر و رباخواری به عنوان پنجمین مشکل در اولویت ایران، شناخته شده است (معمدی، ۱۳۸۶: ۳۲۷).

تجربه سنجش فساد در جامعه ما بیانگر آن است که اولاً سنجش فساد (ادراک و تجربه فساد) به‌طور اندک و نامنظم بوده است. در مواردی هم که پژوهشی در این خصوص انجام شده است، دسترسی به محدود پژوهش‌های انجام شده در این خصوص به‌سختی امکان‌پذیر است. در همین راستا، تحقیقات انجام شده با این موضوع، اغلب بخش تبیینی قوی و توصیف ضعیفی را پوشش داده‌اند.

با توجه به گزارشات زیاد از وجود مفسدان اقتصادی و اختلاس‌هایی که در سال‌های اخیر صورت گرفته است، فساد اقتصادی در ایران، بسیار بیش از آن چیزی است که این سازمان اعلام کرده بود. گزارشاتی از جمله: فساد بزرگ مالی در کشور که گروه موسوم به «آریا» به ریاست فردی که «مه آفرید امیر خسروی» و گسترش اخباری مبنی بر کشف یک فساد مالی گسترده در چندین بانک دولتی و خصوصی در رسانه‌ها که بزرگ‌ترین اختلاس در کل تاریخ ایران تا سال ۱۳۹۰ بود. «محمودرضا خاوری‌زاده» مدیر عامل سابق بانک ملی ایران و از مجرمان محکوم شده به دلیل مشارکت در اختلاس ۳ هزار میلیارد تومانی. شروع یک دادگاه برای شخصی به نام «بابک مرتضی زنجانی» در سال ۱۳۹۲؛ پرونده رشوه، ارتشا و ایجاد اخلاص در نظام بانکی و اقتصادی کشور و بدهی بانک مالزی متعلق به وی که از وزارت نفت ایران سپرده داشت، فساد مالی در صندوق ذخیره فرهنگیان و اختلاس در دو بانک ملی و ملت به مبلغ ۱۲۰۰ میلیارد در سال ۱۳۹۶؛ پرونده مؤسسات مالی «البرز ایرانیان»، «ولیعصر»، «فردوسی» و «آرمان» در سال ۱۳۹۷؛ پرونده شرکت کلاهبرداری درمان توکان در سال ۱۳۹۷، تنها بخشی از مواردی است که بر مسأله فساد اداری در ایران صحنه می‌گذارد.

در ایران، درباره سنجش فرهنگ فساد به‌طور خاص پیمایش قابل توجهی انجام نشده است. در زمینه فساد اداری، بیشتر تحقیقات در بین کارمندان و در درون

سازمان‌ها انجام شده است؛ اما باید توجه داشت که به دلیل حساسیت بالای این مسأله برای کارمندان، خصوصاً در درون سازمان‌ها، این گروه در شرایط کاری خود محتاطانه عمل کرده است و از ارائه نیات اصلی خود و پاسخ‌هایی که مسئولیت آن‌ها را به خطر می‌اندازد، خودداری می‌کنند. درواقع، وقتی مطالعات مرتبط با فساد با نظرسنجی از عموم مردم ترکیب شود، ممکن است تصویری جامع‌تر از فساد تولید کند (سانگ و چنگ، ۲۰۱۲: ۲۲۰). به همین دلیل به نظر می‌رسد که وقتی این‌گونه تحقیقات در بین جمعیت عمومی انجام شود و کارمندان نیز در سطح جامعه، بررسی شوند، نتایج معتبرتری به دست خواهد آمد.

وجود فساد و گسترش آن در سال‌های اخیر موجب تسریع روند این پدیده و نگرانی‌های زیادی شده است، به‌گونه‌ای که فساد اداری اکنون از یک رفتار مورد قبح درحال تبدیل شدن به فرهنگ پذیرفته شده و مقبول است؛ بنابراین، فساد پدیده‌ای چند جانبه است که تنها محدود به کارهای مدیران و کارمندان شرکت‌ها نیست و با اعمال نظارت صرف بر آن‌ها نمی‌توان آن را کنترل کرد. نگرانی کشور ما آن است که خطر کارهای فتنه‌انگیز هنگامی آغاز می‌شود که این رفتارها به صورت نظام‌مند درآیند و نهادینه شوند و بر سیاست‌ها و قراردادهای اقتصادی تأثیر بگذارند و آن‌ها را از مسیر صحیح منحرف کنند و قوانین را تغییر دهند و قانون‌گذاران را بخرند، عدالت را بازیچه خود قرار دهند؛ در نتیجه، مشروعیت در انظار مردم متزلزل شود (عباس‌زادگان، ۱۳۸۳: ۱۷). در این مطالعه، با توجه به چارچوب نظری پژوهش که در ادامه مطرح خواهد شد، تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری فرهنگ فساد صورت گرفته است. سؤال اساسی پژوهش حاضر این است که اولاً، میزان فرهنگ فساد در بین شهروندان نجف‌آبادی چه اندازه است؟ ثانیاً میزان شکل‌گیری فرهنگ فساد در شهر نجف‌آباد متأثر از چه عوامل اجتماعی است؟ و ثالثاً، درنهایت، چه راهکارهایی جهت کاهش فرهنگ فساد در شهر نجف‌آباد می‌توان ارائه نمود؟

۲. پیشینه پژوهش

از مهم‌ترین کارهای انجام شده در سال‌های اخیر در ایران پیمایش انجام شده از طریق «رفیع‌پور» (۱۳۸۵) است؛ در این پژوهش به بررسی علل، عوامل و پیامدهای فساد و میزان فساد در ایران و طبقه‌بندی سازمان‌های مختلف از لحاظ میزان فساد پرداخته شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد فساد در بخش دولتی (رشوه و پارتی‌بازی) وجود داشته و نسبت به پنج سال گذشته روند صعودی را طی کرده و میزان فساد (میانگین ۲۱/۳) در شهرداری‌ها نسبت به سایر سازمان‌ها و بخش‌ها (گمرک، مالیات،

حوزه‌های اجرایی و مانند آن) بیشتر است. هم‌چنین نتایج این پیمایش نشان‌دهنده وجود فساد و ریشه‌های اجتماعی آن در باورهای باور عمومی است (رفیع‌پور، ۱۳۸۶: ۷۴-۸۰).

«شیری» و «الهام جعفرپور» (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر فرهنگ در فساد اداری با تأکید بر جرم ارتشاء» به انجام رسانده‌اند. روش این تحقیق از نظر هدف کاربردی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، مطالب جمع‌آوری و تحلیل شدند نتایج پژوهش نشان می‌دهد که صرف وضع قوانین و مقررات در مقابله با جرم ارتشاء، مادامی که بدون توجه به زیرساخت‌های فرهنگی جامعه و تغییرات ارزشی صورت گیرد، از کارآمدی لازم برخوردار نخواهد بود.

«احمدی» (۱۳۸۹) در مقاله‌ای اسنادی با عنوان «عوامل فرهنگی بروز فساد اداری و موانع فرهنگی مبارزه با آن» به تعریف رایج فساد، انواع و علل فساد و موانع فرهنگی مبارزه با فساد پرداخته است و از نتایج این تحقیق توجه به تربیت فرزندان و فعال کردن نهادهای مرتبط با جامعه‌پذیری کودکان، عمومی کردن فرهنگ مبارزه با فساد و انجام نظرسنجی از مردم می‌توان اشاره نمود.

«نجفی کلوری» و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر بروز فساد در سازمان‌های ورزشی مطالعه موردی فساد اداری در بین کارکنان فدراسیون فوتبال جمهوری اسلامی ایران» انجام دادند. این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از نوع پیمایشی است. از نتایج این تحقیق که عوامل فرهنگی بیشترین نقش را در بروز و گسترش فساد اداری دارند و در بین روش‌های مختلف کنترل فساد اداری نیز خصوصی‌سازی مهم‌ترین روش کنترل فساد اداری است (نجفی کلوری و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۲۲-۱۰۹).

«امین مظفر» و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای مرتبط با فساد و سیاست‌زدگی مدیران به این نتیجه رسیدند که عدم آشنایی مدیران با اصول مدیریت، نتیجه فساد اداری در مقوله انتخاب و انتصاب و ارتقاء است که مبتنی بر شایسته و ارزیابی صحیح نیست؛ بلکه مبتنی بر مناسبات سیاسی و مبادالت غیررسمی و فرهنگ جاافتاده سازمانی است. «بهشتی» و «خان محمدی» (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «بررسی وضعیت ادراک از فساد و عوامل مرتبط با آن (مطالعه در شهر سرپل ذهاب)» انجام دادند. این تحقیق با روش کمی، به شیوه پیمایشی و با ابزار پرسشنامه انجام شده است. نتایج پژوهش، نشان داد، از نظر مردم شهرداری‌ها بیشترین، و دانشگاه‌ها کمترین میزان شیوع فساد را دارند. به علاوه، میزان ادراک از فساد مردان به طور معناداری بیش از زنان بود. شاخص ادراک از فساد، با متغیرهای آگاهی سیاسی، مصرف رسانه‌ای و جهت‌گیری ارزشی مدرن،

ارتباط مثبت و معنادار، و با پایگاه اقتصادی-اجتماعی، ارتباطی غیرمعنادار داشت. درنهایت، مشخص شد که متغیر آگاهی سیاسی، بیشترین نقش را در تبیین شاخص ادراک از فساد دارد.

«بهشتی» و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی که با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر ادراک فساد اداری در بین شهروندان شهر یاسوج» با روش کمی و به شیوه پیمایشی انجام دادند به این نتیجه رسیدند، که متغیرهای دین‌داری، احساس عدالت، فردگرایی، نگرش به قوم‌گرایی و اعتماد نهادی رابطه معناداری با ادراک فساد اداری دارند.

«موحد» همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان تحلیل گفتمان انتقادی فساد در مطبوعات ایران دهه ۹۰ به بررسی وضعیت فساد در مطبوعات ایران پرداختند. از چهار روزنامه وطن امروز، شرق، اعتماد، کیهان، جهت انجام کار استفاده شده است و از هرکدام از این روزنامه‌ها براساس نمونه نظری، تعدادی متن به عنوان نمونه جهت تحلیل و تفسیر مسأله فساد انتخاب شده‌اند. برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق از روش‌های تحلیل متنی فرکلاف استفاده شده است. با استفاده از روش فرکلاف به نقش ساختارها در بازتاب فساد و ایدئولوژی‌های پنهان از لحاظ زبان‌شناسی و متنی پرداخته شد. به طور کلی روزنامه‌ها به جای این‌که به بررسی ساختاری مسأله فساد و دادن راه‌کار برای حل مسأله بپردازند، بیشتر درگیر افشاگری فساد و انتساب این فسادها به دروه مدیریت گفتمان مخالف هستند و یک نوع گفتمان سخن‌پراکنی در مطبوعات حاکم است؛ از این رو می‌توان گفت که کشور از همه طرف درگیر فساد است.

«لاوازکی» و «سوزوکی»^۵ (۲۰۱۲) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر فساد در کشورهای در حال گذر» به بررسی مسأله فساد اداری و عوامل مؤثر بر آن در اقتصادهای در حال گذر پرداختند که مهم‌ترین یافته‌های آنان عبارت است از ضعف اصلاحات ساختاری، ضعف قوانین، دموکراسی زاید.

در تحقیقی دیگر که توسط «احمد سلیم نایک بونتیس»^۶ (۲۰۰۹) با عنوان «ارتباط میان فرهنگ و فساد به عنوان مطالعه میان فرهنگی» به انجام رسیده است، در این تحقیق برای اولین بار به بررسی موضوع فساد از منظر ارزش‌های فرهنگی ملی و شیوه‌های آن پرداخته شده است. از نتایج این تحقیق تمایز بین ارزش‌های فرهنگی و شیوه‌های فرهنگ است که شرکت‌های چند ملیتی و بین‌المللی استراتژی‌های مدیریت منابع انسانی مناسب با توجه به استخدام، انتخاب، جبران خسارت، ارزیابی عملکرد، آموزش و توسعه اتخاذ کنند. هم‌چنین ایجاد و تقویت فرهنگ کار گروهی با استفاده از مکانیسمی مانند سیستم‌های تشویقی قابل انعطاف و ارتقاء است، یک دیدگاه

استراتژیک مبارزه با فساد از طریق اجرای اصلاحات نهادی که نگرانی فرهنگ غالب ملی در کشورهای با میزان بالاترین فساد است.

«ساکونلا» (۲۰۱۶) تحقیقی با عنوان «فرهنگ فساد و اثر سرایت در بین شهروندان ایتالیایی بین سنین ۱۴ تا ۳۰ سال که حداقل روزانه یک بار از فیس‌بوک استفاده نموده‌اند» انجام داد. از نتایج این تحقیق می‌توان اشاره داشت کشورهای دموکراتیک‌تر و با سابقه‌ی باز بودن تجارت، تمایل کمتری به تجربه‌ی فساد گسترده در سیستم‌های خود دارند. میزان فساد در مناطق جنوبی ایتالیا بیشتر است. تحمل بالای شهروندان به موقعیت‌های ناعادلانه و غیرقانونی که آن‌ها را رسوا نمی‌کنند، فساد بومی و مسری است؛ فرهنگ تثبیت شده فساد اثر مسری دارد.

«جردن»^۷ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «تورهای جهانی و المپیک تابستانی» مشکلات اخیر در زمینه‌ی در معرض خطر فساد خارجی قرار گرفتن مسئولین دولتی در حوزه‌ی هدایا، سرگرمی و مسافرت به بحث و بررسی پرداخته است. او در این پژوهش نوشته که مقامات و نمایندگان کشور با توجه به قانون ایالات متحده آمریکا برای حضور مسئولان دیگر کشورها جهت شرکت در المپیک تابستانی پکن در رابطه با تأمین مالی تور جهانی و سفرهای شخصی برای مقامات دولتی قانونی را تصویب نمودند؛ وی نتیجه گرفت، این قوانین برای مقابله با فساد خارجی از سوی مقامات خارجی در المپیک تابستانی ۲۰۰۸ م. بود و این موارد به صورت برجسته تأیید شده است که هدیه، سرگرمی و مسافرت برای اهداف فاسد و نادرست انجام می‌شود و این فساد سرگرمی و هدیه‌های مختلف برای مقامات نقض قوانین میهمان نوازی است. وی در این کار به ایجاد دو قانون: یکی برای هدیه، سرگرمی و مسافرت، و دوم هم به قانون کمیسیون اوراق بهادار و بورس ایالات متحده آمریکا که در بهار سال ۲۰۱۵ م.، به تصویب رسیده است، اشاره می‌کند این دو قانون مهم برای فساد خارجی را به اجرا گذاشت شده است که به مواردی مربوط به هدیه، سرگرمی و مسافرت و مواردی در رابطه با تأمین مالی تورهای جهانی اشاره کرده است.

«ری یوریدینی» (۲۰۱۷) تحقیقی با عنوان «فرهنگ فراملی فساد در استخدام نیروهای کار مهاجر» انجام داد. از یافته‌های این تحقیق این بود که کارگران مهاجر کم‌مهارت، کم‌درآمد، عمدتاً از کشورهای آسیایی و آفریقایی برای استخدام به کشورهای عربی حوضه خلیج فارس، امارات، عربستان و قطر که نیاز به نیروی کار دارند، مهاجرت می‌نمایند و جهت پیدا کردن شغل ملزم به پرداخت رشوه به آژانس‌های استخدامی خصوصی می‌باشند و نوعی فرآیند استثمار و فساد در روند استخدام در این کشورها وجود دارد.

«دیمنت» و «توساتو» (۲۰۱۷) در پژوهشی به دنبال علل و پیامدهای فساد اداری با بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در دهه گذشته، به تحلیل دانش موجود علل فساد اداری بدین شرح پرداختند؛ بوروکراسی و ساختار سیاسی و اداری (بوروکراسی زائد اداری و ساختاری اداری-سیاسی ناکارآمد منجر به توسعه فساد اداری می‌گردد)؛ مشارکت مدنی و آزادی رسانه‌ای (هرچه مشارکت مدنی و آزادی رسانه‌ای پایین‌تر باشد، سطوح بالاتری از فساد اداری مشاهده می‌شود)، مذهب (سطوح بالاتر پایبندی به اعتقادات مذهبی منجر به سطوح پایین‌تر فساد اداری می‌گردد)، شفافیت (سطوح بالاتر شفافیت منجر به سطوح پایین‌تر فساد اداری می‌گردد)، سطح دستمزد (کارکنان با سطوح بالاتر دستمزد با احتمال کمتری مرتکب فساد اداری می‌شوند).

۳. ملاحظات نظری

در حوزه بررسی مسائل اجتماعی معمولاً نمی‌توان به یک نظریه خاص استناد نمود؛ از این رو، در تحلیل نظری این پژوهش از پارادایم واقعیت اجتماعی در کنار پارادایم تعریف اجتماعی استفاده گردیده است. در پارادایم واقعیت اجتماعی نقطه عزیمت تبیین جامعه‌شناختی از لحظه‌ای است که واقعیت اجتماعی ساخته می‌شود؛ واقعیت اجتماعی در این تلقی بر فرد آدمی تقدم دارد و با او رابطه برقرار می‌نماید و دارای اقتدار آمرانه است و خود را بر فرد تحمیل می‌کند. در نگاه این پارادایم انسان به عنوان موجودی اجتماعی پدیده‌ای است که در تجربه اجتماعی آفریده شده است (محسنی تبریزی، ۱۳۹۶: ۶۰)؛ از سوی دیگر، پارادایم تعریف اجتماعی مؤید این نکته است که اصالت با فرد است و برساخت و بروز واقعیت اجتماعی را حاصل خردورزی آدمی، تعقلات ضمیری و فرافکنی استعدادهای نهفته به بیرون به صورت مجموع و مبتنی بر خرد جمعی می‌دانند (محسنی تبریزی، ۱۳۹۶: ۵۷-۵۸) و در نهایت پارادایم اصالت رفتار معتقد است که باید به دنبال سبب‌شناسی رفتار بود؛ و از این رو معتقد است مطالعه علمی رفتار بر کاربرد رهیافت تجربی در شناخت پیش‌بینی و کنترل رفتار تأکید می‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۹۶: ۶۰). در ادامه تعدادی از نظریات مرتبط با فرهنگ فساد منطبق بر این پارادایم مورد بحث قرار می‌گیرد.

«دورکیم» معتقد است که انسان‌ها در نتیجه شرایط اجتماعی خاص اقدام به رفتارهای نابهنجار می‌کنند نه تحت شرایط روانی فردی‌شان. او از این شرایط حاد با عنوان بی‌هنجاری اجتماعی^۱ یاد می‌کند. وضعیت آشفته‌ای که هنجارها و موازین اجتماعی هدایت‌کننده رفتارهای جامعه به دلایلی چون گذار از مرحله سنتی به فاز مدرن، جنگ و آشوب‌های اجتماعی و... خاصیت بازدارندگی خود را از دست داده و یا

تضعیف می‌شوند؛ از این رو، هر چیز خلاف مباح شمرده می‌شود. در یک چنین وضعیتی هم‌بستگی و دل‌بستگی فرد و جامعه تضعیف شده و یا از بین می‌رود؛ به همین دلیل افراد در خصوص قبح و حسن رفتارهای اجتماعی موازین و معیارها را گم کرده و دست به رفتارهای آسیب‌زا می‌زنند (گلد، ۱۹۸۰).

«رابرت مرتن» در امتداد دیدگاه دورکیم، نظریه خود را بیان می‌کند؛ او معتقد است که جامعه، فرد را به کج رفتاری وادار می‌کند و کج رفتاری حاصل فشارهای ساختاری اجتماعی خاصی است که افراد را به کج رفتار شدن مجبور می‌کند. جوامع صنعتی جدید بر توفیقات مادی در زندگی تأکید دارند که به شکل انباشت ثروت و تحصیلات علمی به عنوان مهم‌ترین اهداف زندگی شخص و معیارهای منزلتی تجلی می‌کنند. دستیابی به این اهداف مقبول اجتماعی نیاز به ابزارهای مقبولی هم دارد که البته از دسترس جمعی از افراد جامعه خارج است، یعنی جامعه طوری ساخت یافته که طبقات فرودست، فرصت‌های کمتری برای تحقق آرزوهای خود دارند. در نتیجه چون این اهداف به آرمان‌های اصلی زندگی همه افراد (فقیر و غنی) تبدیل شده آن کس هم که دسترسی به ابزار مشروع ندارد تحت فشار جامعه برای دستیابی به آن‌ها از ابزار نامشروع استفاده می‌کند. البته مرتن تأکید دارد که واکنش همه افراد نسبت به فشارهای وارده اجتماعی به علت دسترسی نداشتن به فرصت‌های مشروع برای تحقق اهداف، مشابه نیست و همه فرودستان برای دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی کج رفتاری نمی‌کنند و هرکس به طریقی خود را با محیط سازگار می‌کند.

به نظر وی، دسته‌ای از فرودستان نوآورد و در سازگاری نابهنجار خود با محیط (که موضوع اصلی نظریه فشار است) از ابزارهای نامشروع (در اینجا رشوه، اختلاس، باج‌گیری و...) بهره می‌گیرند. گروهی از افراطیون و انقلابیون نیز در مقابل اهداف و ابزار جدیدی را برای تغییر ساختار اجتماعی معرفی می‌کنند. عده‌ای هم به ناچار از اهداف مقبول مشروع اجتماعی دستیابی به آن‌ها دست شسته و از جامعه کناره می‌گیرند. این سه گروه نوآوران، طغیان‌گران و کناره‌گیران در سازگاری خود با محیط و جامعه‌ای که امکان دسترسی آن‌ها را به ابزار مشروع و مقبول اجتماعی محدود ساخته کج رفتاری و هنجار شکنی را برگزیده‌اند (مرتن، ۱۹۶۸: ۲۴۸-۱۸۵)؛ از این رو، به زعم مرتن کنشگرانی که در ادارات و سازمان‌ها دست به مصادیق مختلف فساد (دزدی، اختلاس، رشوه، رابطه بازی و...) می‌زنند افراد مبدع و مبتکری هستند که اهداف را قبول دارند، ولی ابزارهای پذیرفته (مثل دستمزد قانونی در ازای کارشان) را قبول نمی‌کنند و لذا خود برای دستیابی به اهدافشان ابزار مناسب طراحی می‌کنند (دریافت یا پیشنهاد رشوه، دزدی از بیت‌المال و...).

براساس تئوری دورکیم و مرتون، یکی از علل اصلی پیدایش فساد در جامعه آن است که در بین اعضاء جامعه، آرزوها، نیازها و اهداف بلندپروازانه جدید به وجود آید، اما در مقابل راه‌های ارضای آن نیازها محدود و یا مسدود می‌باشد؛ لذا مردم آرزومند و ناکام از بیراهه و طرق نامشروع به دنبال دستیابی به اهداف می‌روند. وقتی بیراهه رفتن شروع، بعد از مدتی به عنوان یک روش، هنجار و فرهنگ باب می‌شود. بسط دیدگاه‌های دورکیم و مرتن در درون نگاه فرهنگی و با توجه به هنجارها و ارزش‌ها ادامه یافته است. فساد اداری علی‌رغم این‌که در اکثر جوامع وجود دارد ازسوی نیز می‌توان آن را محصول و نتیجه شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی دانست (لامبسدورف^{۱۱}، ۲۰۰۶؛ یدوا^{۱۲}، ۲۰۰۵). ارزش‌ها و هنجارها دو رکن مهم تشکیل دهنده یک فرهنگ محسوب می‌شوند. هم‌چنین جابه‌جایی ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها یک مسأله بسیار اساسی در گسترش فساد در جامعه محسوب می‌شود. تغییر نظام ارزشی یک جامعه به صورت تدریجی و نامحسوس صورت می‌گیرد؛ درواقع، برخی از هنجارها و ارزش‌ها وارد گروه و جامعه می‌شوند و افراد بدون آن‌که خودبه‌طور کامل آگاهی داشته باشند، از آن پیروی می‌کنند. این مسأله وقتی حادثتر است که افراد رفتارها و پدیده‌هایی را قبلاً نفی می‌کردند (ارزش منفی و پیروی نکردن)، اما بعد از مدتی در پی برخی از تغییرات یا اتفاقات آن‌را تأیید و از آن پیروی می‌کنند و یا برعکس پدیده‌ای را که مورد تأیید آن‌ها با ارزش بوده و اکثریت از آن‌ها پیروی می‌کردند، نفی می‌کنند (رفیع‌پور، ۱۳۸۷: ۵۰۱). این فرآیند، ورود یا تبدیل یک پدیده به هنجار است؛ بدین معنی که وقتی یک پدیده به هنجار تبدیل شد، یک سازوکار درونی کنترل و توییح و انگیزش را در پی دارد که مردم را وادار می‌کند تا از آن هنجار پیروی کنند، حتی اگر آن پدیده مضر باشد (رفیع‌پور، ۱۳۸۷: ۵۰۲).

بنابراین هر رفتاری که به هنجار و ارزش تبدیل و به نسل‌های بعد منتقل شود، جزئی از فرهنگ خواهد شد. پس از این مرحله اعضاء جامعه آن رفتار را به عنوان جزئی از فرهنگ خود درونی کرده و به آن عمل می‌کنند. از طریق فرهنگ ویژگی‌ها و صفات انسان‌ها و جامعه از نسلی به نسل دیگر منتقل خواهد شد. فرهنگ بد همان‌گونه منتقل می‌شود که فرهنگ خوب منتقل می‌شود (رفیع‌پور، ۱۳۸۷: ۳۴۰).

ازطرفی ارتباط میان فساد و فرهنگ همواره یکی از مهم‌ترین موضوعات مورد بحث جامع‌شناسان بوده است. تجربیات بسیاری از کشورها حاکی از آن است که انواع گوناگون فساد اعم از: فساد مالی، سیاسی، اداری، اخلاقی و مانند آن، ارتباط ریشه‌ای با فرهنگ و باورهای رایج در یک جامعه دارند؛ به عبارت دیگر، فساد در بستر فرهنگ‌های مختلف، تعاریف و شکل‌های متفاوتی از نظر ارزش و ضد ارزش تلقی شدن به خود می‌گیرد. ویژگی‌های فرهنگی جوامع از جمله عناصر مؤثر در ایجاد و گسترش

فساد به شمار می‌آید (قرنی، ۱۳۸۹: ۳۵۱). وقتی در جامعه وسایل و راه‌های رسیدن به اهداف مسدود یا محدود باشد، مردم برای رسیدن به اهداف خود از راه‌های نامشروع استفاده می‌کنند. در نتیجه، وقتی بیراهه رفتن شروع شود، بعد از مدتی به عنوان یک روش، هنجار و فرهنگ باب می‌شود. وقتی در زندگی اجتماعی افراد احساس نیاز به دستیابی به اهداف دارند، به همه ابزار ممکن متوسل می‌شوند و از آنجا که فرهنگ ایران یک فرهنگ قبیله‌ای و ایلی است و نقش دولت، قانون و هنجارهای رسمی بسیار ضعیف است، مردم همواره از افراد ایلی و قبیله خود برای دستیابی به اهداف مشروع یا نامشروع (که عموماً از نظر خود فرد، مشروع و حق تلقی می‌شود) انتظار کمک دارد. از این طریق، این فرآیند در جامعه به یک فرهنگ تبدیل می‌شود. این پدیده را می‌توان «فرهنگ فساد»^{۱۳} تلقی می‌نمود. وقتی فساد، به ویژه در (سازمان‌ها و ادارات) به یک فرهنگ تبدیل شد، کسی دیگر فکر نمی‌کند که کارش غلط است؛ زیرا از یک طرف می‌بیند که همه این‌طور رفتار می‌کنند؛ و از طرف دیگر، از او نیز انتظار دارند که او نیز آن‌گونه رفتار کند. از همه مهم‌تر این‌که، راه ارضای نیازها مسدود و تنها از این طریق ممکن است (رفیع‌پور، ۱۳۸۵: ۴۹-۴۸).

فساد در سازمان‌ها را می‌توان به عنوان نظام کنشی در نظر گرفت که هم کنش و هم ساختار است و به همین دلیل ظهور و گسترش فساد جمعی را باید از طریق ملاحظه کنشگران و کنش‌های هدفمند آن‌ها و همین‌طور قوانین و منابعی که کنشگران به آن تکیه می‌کنند، مورد تحلیل قرار داد. در این صورت کاربرد نظریه ساخت‌گرایی به معنای مدنظر قرار دادن فساد در سازمان‌ها به عنوان چیزی تنیده در ساختار کنشی نظام‌های اجتماعی است، اما برای استحکام بخشیدن به این رویکرد تحلیل‌هایی بین رشته‌ای باید دیدگاه‌های را که دارای مبنای سازمانی یا ساختاری بیشتری هستند مورد نظر قرار دهد (فاضلی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۳).

وجود برخی ویژگی‌ها در فرهنگ حاکم بر هر جامعه‌ای موجب ایجاد و گسترش و رایج شدن فرهنگ فساد می‌شود. در این قسمت به این ویژگی‌ها و ابعاد آن اشاره می‌کنیم؛ مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگی تأثیرگذار در این زمینه را می‌توان به شرح زیر برشمرد.

فردگرایی و جمع‌گرایی^{۱۴}: فردگرایی مفهومی است مدرن و دارای ابعاد بسیار متعدد و متنوعی می‌باشد؛ به طور کلی، فردگرایی ایده‌ای است که بر اهمیت فرد و منافع فردی تأکید دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۸). یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگی که تا حد زیادی می‌تواند بر افزایش فساد و رشوه‌خواری مؤثر باشد، رواج (فرهنگ فردگرایی) است. در تحلیل فرهنگی، توجه به پدیده‌های اجتماعی، و ویژگی‌های فرهنگی خاص

جامعه بسیار ضروری است. یکی از روش‌هایی که بیش از همه برای تحلیل تغییرات در فرهنگ‌ها کاربرد دارد، در اواخر دهه ۱۹۷۰م. توسط «گیرت هافستد»^{۱۵} ارائه شده است؛ او پنج بُعد ارزشی را که در فرهنگ‌های ملی کشورها با یکدیگر متفاوت هستند، ارائه کرد (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۵). از نظر هافستد، یکی از این ابعاد ارزشی که در فرهنگ‌های مختلف متفاوت است، فردگرایی در مقابل جمع‌گرایی است. انسان فردگرا به طور عمده منافع خود را می‌بیند و منافع جمعی در ذهنش معنای خاصی ندارد. انسان فردگرا به خود و کسانی می‌اندیشد که به نوعی با او مرتبط هستند (احمدی، ۱۳۸۰: ۴۳۲). فردگرایی یکی از ویژگی‌های فرهنگ ملی است که میزانی را که مردم ترجیح می‌دهند به صورت فردی عمل کنند، تا در قالب اعضای گروه‌ها، شرح می‌دهد (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶). در فرهنگ فردگرایی، افراد خودمختار و مستقل از گروه‌هایشان بوده و اهداف شخصی خویش را بر اهداف گروه اولویت می‌دهند و در درجه اول به جای رفتار براساس هنجارها و منافع گروه، براساس نگرش‌ها و خواست خودشان عمل می‌کنند (هافستد، ۲۰۰۱: ۹۰۹).

در مقابل جمع‌گرایی چارچوب سفت و سختی را توصیف می‌کند که مردم در آن از اعضای گروه خود انتظار دارند که مراقبشان باشند و از آن‌ها حمایت کنند (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶)؛ به بیان دیگر، در فرهنگ جمع‌گرایی مردم وابسته به گروه خود بوده (خانواده، قبیله، ملت و مانند آن) و به اهداف و منافع گروه اهمیت می‌دهند و هم‌چنین رفتارهای خود را براساس هنجارهای پذیرفته شده در درون گروه تنظیم می‌کنند و در مسیر اهداف جمعی و مشترک حرکت می‌کنند. تمایل هر فرهنگ به سوی فردگرایی یا جمع‌گرایی تأثیر مستقیمی در گرایش مردم به فساد و رشوه‌خواری دارد. حاکمیت فرهنگ فردگرایی در جامعه سبب اولویت منافع شخصی بر منافع جمع می‌شود و به این ترتیب باید انتظار داشت دریافت رشوه و گرایش به انواع مفاسد اداری افزایش یابد که نتیجه آن در درازمدت دل‌سردی و یأس افراد جامعه و افزایش بی‌اعتمادی به دستگاه‌های دولتی و کارگزاران آن خواهد بود. در مقابل، رواج فرهنگ جمع‌گرایی موجب می‌شود که افراد از منافع زودگذر خویش به بهای منافع جامعه چشم‌پوشند. در فرهنگ فردگرایی به دلیل ارزش زیاد رقابت، استفاده از رشوه برای پیشی‌گرفتن از دیگران و توفیق در رقابت به صورت ضمنی تشویق می‌شود (پارک^{۱۶}، ۲۰۰۳: ۲۹).

در مقابل در فرهنگ جمع‌گرایی تمایل به تقلب و سوءاستفاده از افراد با توجه به فشار اجتماعی و محدودیت‌های فردی کمتر است؛ زیرا افراد گرفتن رشوه را به ضرر جمع می‌دانند و از مزایای کوتاه‌مدت آن به نفع جامعه خویش چشم‌پوشی می‌کنند. به دیگر سخن، تقدم مصالح جمعی بر منافع فردی حاصل وفاق اجتماعی^{۱۷} است. اگر

در جامعه اقتدار اخلاقی وجود داشته باشد، فرد تسلیم جامعه می‌شود، چون جامعه را موضوع احترام می‌داند. سرچشمه هرگونه فعالیت اخلاقی، تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی است. تبعیت منافع خصوصی از منافع عمومی نیز متضمن روحیه فداکاری و ایثار است (صداقت‌زادگان، ۱۳۸۹: ۱۲۰).

به عقیده جامع‌شناسان (وجود تمایلات قومی و قوم‌گرایی) نیز موجب تقویت و گسترش فردگرایی در یک جامعه می‌شود. این فرهنگ قومی و قبیله‌ای حاکم بر جامعه تا حد زیادی در ادارات و سازمان‌های کشور نیز نفوذ یافته است. مهم‌ترین نتیجه تمایلات قوم‌گرایانه، رواج پدیده «آشنا بازی»^{۱۸} بوده که بی‌شک یکی از مهم‌ترین عوارض و پیامدهای فرهنگ‌های است که در جامعه حاکم است. پدیده آشنا بازی به عنوان یکی از رایج‌ترین بیماری‌های اجتماعی کشورهای در حال توسعه به اعمال تبعیض به نفع دوستان و خویشاوندان می‌انجامد. بدون تردید این امر میراث عادات مذموم گذشته و ناشی از روابط خاصی است که در کشور حاکم بوده و امروزه تا حد زیادی قبح خود را از دست داده است. بانگاهی اجمالی به وضعیت ایران، شخصیت اجتماعی ایرانیان و مسائل و مشکلات اجتماعی (از قبیل مشارکت اجتماعی پایین در حوزه عمومی، نبود کارهای مشارکتی، اختلال ترافیک و...) به نظر می‌رسد که فردگرایی غیر اجتماعی در میان ما ایرانیان وجود دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۰).

افشاگری^{۱۹}: سرپوش نهادن بر فعالیت‌های مجرمانه به طور عام و مفاسد اداری و رشوه‌خواری به طور خاص تا حد زیادی مجرمان را جری‌تر کرده و بازدارندگی قوانین و ضمانت اجراها را از میان خواهد برد. در مقابل رواج فرهنگ افشاگری ابزاری بسیار قدرتمند برای اطلاع‌رسانی به افراد جامعه بوده و نقش مؤثری در پیشگیری از وقوع این جرائم ایفا می‌کند. این رویه به عنوان راهکاری کارآمد در مبارزه با فساد اداری، هرچند در شرایطی می‌تواند با برخی اصول مسلم حقوقی از لحاظ افشای اطلاعات مربوط به پرونده‌های مفاسد اداری در تعارض قرار گیرد، ولی در مقام محاسبه سود و زیان، به نظر سود ناشی از آن بر زیان احتمالی آن می‌چربد. به دیگر سخن، گزارش دهی و حمایت از اطلاع‌دهندگان فساد و در جریان گذاشتن مردم از مفاسد اداری می‌تواند به عنوان یکی از مهم‌ترین سازوکارهای مقابله با فساد در دستور کار کلیه ادارات و سازمان‌ها قرار گیرد. مراد از «فرهنگ افشاگری» در این نوشتار، افشای کلیه پرونده‌های کلان مربوط به مفاسد اداری اعم از ارتشاء، اختلاس و مانند آن، برقراری نظام تخفیف و تشویق برای افشاکنندگان این جرائم اعم از متهم و دیگر افراد، الزام نهادهای دولتی به پاسخ‌گویی، فراهم کردن زمینه مشارکت و پیگیری اعضای جامعه و هم‌چنین فراهم کردن شرایط حضور مداوم رسانه‌ها در جریان پرونده‌های کلان مفاسد اداری است؛ بر این اساس،

مسئولین دولتی نباید ابایی از افشای مفاسد اداری داشته و حتی باید کارکنان خود را برای افشای مفاسد اداری تشویق و حمایت کنند و با وضع مقررات خاص، کسانی را که از مفاسد و جرائم آگاه شده و اطلاع‌رسانی نمی‌کنند، مطابق قوانین، مواخذه کنند. در این میان رسانه‌های گروهی، مهم‌ترین نقش را در افشاگری‌ها ایفا می‌کنند.

افشای اطلاعات و آمار مفاسد اداری، از جمله موجب آگاهی نخبگان از واقعیات و عزم آن‌ها برای ارائه راهکارهای مناسب می‌گردد؛ درحالی‌که پنهان کاری در این خصوص همانند رها کردن یک بیماری یا عفونت به حال خود از بیم درمان آن است که، پس از چندی تمام پیکره جامعه را فراگرفته و مهار آن غیرممکن خواهد شد.

فرهنگ مبتنی بر برابری جنسیتی: یکی دیگر از ابعاد فرهنگی مرتبط با فرهنگ فساد که تغییرات فرهنگی را به دنبال دارد، مردانه بودن در مقابل زنانه بودن است؛ مردانه بودن که یکی از ویژگی‌های فرهنگ ملی برخی کشورها است، به معنای برداشتی مردانه از نقش‌های اجتماعی و مفاهیمی چون موفقیت، قدرت و کنترل است. در مقابل، زنانه بودن نیز به عنوان یکی دیگر از ویژگی‌های فرهنگ ملی تمایز ناچیزی میان نقش‌های مردانه و زنانه قائل است (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶).

فرهنگ مردانه مبتنی بر چارچوب و محتوای بیشتر مردانه است و وجود نقش‌های مجزا برای مردان و زنان را آن‌هم در شرایطی که مردان بر جامعه تسلط دارند، بهنجار می‌داند. در مقابل در فرهنگ‌هایی که رتبه بالایی در زمینه زنانه بودن کسب می‌کنند، تمایز اندکی میان نقش‌های مردانه و زنانه قائل می‌شوند. در این فرهنگ‌ها در کلیه جنبه‌های جامعه با زنان به صورت برابر با مردان برخورد می‌شود (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶). پرسش این است که آیا گرایش یک فرهنگ به مردانه یا زنانه بودن می‌تواند تأثیری در شیوع رشوه و فساد ایفا کند؟ آیا می‌توان گفت در فرهنگی که مردان سلطه بیشتری بر جامعه و نقش‌های آن دارند ارتشاء و یا سایر مصادیق فساد اداری بیشتر است؟ دانشمندان رفتارگرا مدعی هستند که زنان بسیار صادق‌تر و اخلاق مدارتر از مردان در محیط کار خود ظاهر می‌شوند و هرچند ممکن است به خوبی مردان از عهده انجام مشاغل برنیایند، ولی تمایل آن‌ها به دریافت رشوه کمتر از مردان است.

به عبارت دیگر، در فرهنگ‌های زنانه که تا حد زیادی بر برابری همه جانبه زنان و مردان، از جمله قبول مناصب و مشاغل دولتی تأکید دارند، گرایش به فساد و رشوه‌خواری کمتر از فرهنگ‌هایی است که قائل به سهم ممتاز مردان در اشغال و تصدی مشاغل هستند. پژوهش‌های تجربی در این زمینه نشان می‌دهد در فرهنگ‌هایی که بیشتر، مردان عهده‌دار مشاغل هستند، به دلیل تمایل غالب آنان به ارزش‌هایی نظیر قدرت، ثروت، موقعیت و مقام (نظیر ارزش‌های فرهنگ فردگرا) میزان رشوه‌خواری بیشتر است؛

درحالی‌که در فرهنگ‌هایی که زنان عهده‌دار مشاغل دولتی هستند، حداقل هم‌سطح با مردان به دلیل تمایل آن‌ها به ارزش‌هایی نظیر عدالت و رعایت رفاه دیگران نظیر ارزش‌های فرهنگ جمع‌گرا رشوه بسیار کمتر رخ می‌دهد (سوامی^{۲۱}، ۲۰۰۱: ۳۵)؛ با این‌وصف می‌توان گفت حاکمیت فرهنگ مردانه و تبعیض در تقسیم مشاغل میان زنان و مردان و اولویت دادن به پذیرش مردان در مناصب و مشاغل دولتی، تا حد زیادی می‌تواند به افزایش فساد و رشوه‌خواری در جامعه دامن زند.

فرهنگ هدیه دادن^{۲۲}: هدیه دادن رسمی است که نخستین بار از ایران برخاسته و به سایر نقاط جهان شیوع پیدا کرده است. در واقع رسم هدیه دادن، هدیه گرفتن و صلح‌رحم، رسمی است کاملاً ایرانی که از دوران باستان برخاسته و حدود ۷ تا ۸ هزار سال قدمت دارد. همین کاربرد هدیه در ایام قدیم است که باعث حفظ روابط اجتماعی و عاطفی عمیق میان افراد و اقوام ایرانی شده و بین آن‌ها پیوستگی و پیوند اجتماعی برقرار کرد و بدین ترتیب هدیه دادن به عنوان یک سرمایه اجتماعی شناخته شد. سرمایه‌ای که افراد آن را در موقعیت‌های مختلف به کار می‌گرفتند. در قدیم نه تنها هنگام شادباش و شادی‌ها به یکدیگر هدیه می‌دادند، بلکه برطبق یک رسم پسندیده ایرانیان در مراسم ختم و عزاداری تحفه‌هایی دلگرم‌کننده به یکدیگر عرضه می‌کردند. گرچه رسم هدیه دادن به عنوان یک اصل و سرمایه اجتماعی کلی در فرهنگ جامعه ما پذیرفته شد و همه اقوام ایرانی از آن تبعیت کردند، اما این رسم و شیوه برگزاری آن در هر منطقه براساس باورها و سنت‌های اقشار مختلف همواره تفاوت‌هایی داشته است (قرایی مقدم، ۱۳۸۹).

در این زمینه باید به این نکته اشاره نمود که فساد اداری با فرهنگ جامعه مرتبط است و در برخی موارد تأثیر متقابلی بین آن‌ها به چشم می‌خورد، در عین حال تأثیر و نفوذ فرهنگ از جهت تلقی عموم بسیار مهم است؛ به عبارتی به لحاظ آن‌که الگوهای ذهنی و اخلاقی در جوامع و فرهنگ‌های مختلف متفاوت می‌باشد، در نتیجه برداشت جوامع گوناگون از عمل واحد متفاوت است؛ برای مثال، هدیه گرفتن و دادن، به عنوان یکی از رایج‌ترین و بارزترین موارد این مبحث، ممکن است در فرهنگ یک کشور، عملی مذموم و از مصادیق فساد و رشوه محسوب گردد، درحالی‌که در کشور دیگری، امری کاملاً عادی و فاقد هرگونه بارمعنایی منفی تلقی شود (آکرمن، ۱۳۹۷: ۱۶۹-۱۶۵).

از دیگر متغیرهای مستقل این تحقیق، فرهنگ هدیه دادن می‌باشد؛ در فرهنگ لغت‌نامه‌های مختلف معنی «هدیه»: «تحفه»، «ارمغان» و «پیشکش» آورده شده است. هدیه چیزی است که با احساس رضایت و بدون در نظر گرفتن چشم داشت به شخصی دیگر تقدیم می‌شود؛ اگرچه شاید در ازای آن، توقع متقابلی نیز وجود داشته باشد، اما

هدیه چیزی است که آن را به رایگان می‌بخشند. شخص در اعطای هدیه به دیگری، جز اظهار دوستی و محبت، غرض و مقصود دیگری نداشته باشد که چنین عطایی، هدیه محسوب شده؛ اما اگر در این عطا کردن، طمع و توقعی نهفته باشد، وارد رشوه خواهد بود.

هدیه و رشوه یک موضوع فرهنگی است و دشواری تشخیص هدیه از رشوه در شباهت اساسی آن‌ها ریشه دارد. در هر دو، دریافت‌کننده رشوه و هدیه باید از روش‌های غیررسمی استفاده کند؛ و در هیچ‌یک از این دو مورد فردی که انتظارش برآورده نشده است نمی‌تواند به دادگاه مراجعه و تقاضای پرداخت پول کند یا بر اجرای قرار داد ضمنی اصرار ورزد. هم‌چنین مطالعه رشوه و هدیه دادن به ما کمک می‌کند تا دریابیم که هنجارهای رفتاری که از جهات دیگر قابل‌تحسین هستند ممکن است، در بعضی شرایط، کارایی و توسعه را تضعیف کند (آکرمن، ۱۳۹۷: ۱۷۵-۱۷۴). از طرفی چنان‌چه مکانیسم‌های قانونی حل اختلاف پرهزینه و وقت‌گیر باشد، هدیه دادن و رشوه‌دهی بیشتر رواج خواهد داشت. رشوه اغلب در پوشش هدیه دادن پنهان می‌شود تا مسئولیت کیفری را محدود سازد.

فرهنگ شهروندی^{۲۳}: دورکیم جرم را عملی تعریف می‌کند که «وجدان عمومی را جریحه‌دار می‌کند»؛ جایی که فرهنگ شهروندی حضور فعال ندارد و یا محو و کم‌رنگ می‌شود، جرایم و بزه‌کار، هنجار شکنی و فساد رواج پیدا می‌کند (سخاوت، ۱۳۷۳: ۲۹). براساس نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت فزاینده افراد به سوی شهرها، موجب کم‌اثر شدن سنت‌ها و هنجارهای اجتماعی پیشین و کاهش پیوندهای گروهی معمول می‌شود؛ در این موقعیت، نوعی نابه‌سامانی و بی‌سازمانی اجتماعی رخ داده و توافق‌چندانی درمورد رفتار مناسب یا نامناسب وجود ندارد؛ در نتیجه، فساد رواج می‌یابد (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۳). به بیان دیگر، با استفاده از نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، می‌توان استدلال نمود که بی‌سازمانی اجتماعی، شاخص‌های فرهنگ شهروندی را به تحلیل می‌برد و زمینه فساد را فراهم می‌سازد. نتایج تحقیقات گوناگون سایر پژوهش‌های تجربی نشان می‌دهد اولاً، شهروندی و عدم رعایت اصول شهروندی، از جمله مشکلات اولویت‌دار این کشورهای جهان سوم می‌باشد؛ در ثانی، مردم کشورها آگاهی زیادی از حقوق و مسئولیت‌های شهروندی خود ندارند. هم‌چنین رعایت فرهنگ شهروندی و به تبع آن اخلاق شهروندی در سطح خوبی قرار ندارد. شهرنشینی در سال‌های اخیر در بیشتر کشورهای درحال توسعه، از جمله در کشور ما به شدت گسترش پیدا کرده است؛ به طوری که جمعیت شهرنشین از ۳۰٪ در سال ۱۳۳۵ به بیش از ۷۰٪ در سال ۱۳۹۸ افزایش یافته است. این قضیه در

مورد شهرهای مانند نجف آباد که در طی ۲۰ سال گذشته با توجه به افزایش رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت روستاییان چند برابر شده، بیشتر نیز به چشم می‌خورد. شهرنشینی و به‌ویژه افزایش جمعیت مهاجر در کلان شهرها، مسائل و مشکلات خاصی را در زندگی شهری هم‌چون: اعتیاد، طلاق، گسترش فساد اداری و مشکلات دیگر از این دست را پدید آورده است؛ به‌عنوان یک تبیین مقدماتی می‌توان ادعا نمود از آنجایی که سرعت شهری شدن در کشور ما بسیار بالا بوده، بنابراین نتوانسته ذهنیت‌های مناسب یعنی شهروندی را در شهرها به‌وجود بیاورد. در نتیجه، تحولات جمعیتی و مهاجرتی ما بیشتر با روستاهایی شهر زده و با شهرهایی روستا زده روبه‌رو هستیم تا با شهرهایی در موقعیت‌های مناسب شهروندان؛ ازسوی دیگر، مناطق غیرشهری کشور نیز به‌شدت به دلیل همجواری‌های فیزیکی با شهرها و به دلیل انقلاب اطلاعاتی و گسترش رسانه‌ها، شهری شده‌اند، ولی از ذهنیت‌های متناسب با آن، یعنی شهروندی در آن‌ها خبری نیست (فکوهی، ۱۳۸۸). اهمیت و نقش فرهنگ شهروندی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های ایجاد جامعه خوب^{۲۴} بدون فساد و شایسته و کارکرد این فرهنگ بر اهمیت این موضوع دلالت دارد. در نظریه پیوند اجتماعی، افرادی که پیوند قوی با جامعه دارند، از شکستن قواعد و معیارهای آن خود داری می‌کنند و آن‌هایی که با هنجارهای جامعه پیوند ضعیفی دارند و یا هیچ پیوندی با آن‌ها ندارند، برای کج‌روی مستعدتر و آزادتر هستند. «هیرشی» عناصری از قبیل: «دل بستگی فرد به افراد خانواده و نهادهای اجتماعی»، «تعهد نسبت بده جامعه»، «مشارکت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی» و «باور و وفاداری فرد به ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی و اجتماعی» را پیونددهنده افراد به یکدیگر و جامعه می‌داند (ممتاز، ۱۳۸۱: ۱۲۱-۱۲۲). با توجه به این نظریه می‌توان گفت هرچه قدر تعهد افراد نسبت به جامعه (مسئولیت‌پذیری اجتماعی) و مشارکت آن‌ها در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی (مشارکت اجتماعی) بیشتر باشد، میزان پیوند آن‌ها با جامعه بیشتر و در نتیجه، میزان گرایش به فساد در آن جامعه کمتر است. با استفاده از نظریه پیوند اجتماعی می‌توان به طرح و تحلیل این فرضیه پرداخت که میزان فرهنگ شهروندی، با گرایش به فساد رابطه معناداری دارد.

با توجه به این‌که نظریه واحدی که بتواند بحث فرهنگ فساد و عوامل مؤثر بر آن را تبیین نماید وجود ندارد؛ بنابراین از یک چارچوب نظری ترکیبی به تفکیک متغیرهای مستقل تحقیق برای تبیین رابطه این متغیرها با میزان گرایش به فرهنگ فساد استفاده شده است.

در فرهنگ فردگرایی، افراد خودمختار و مستقل از گروه‌هایشان بوده و اهداف شخصی خویش را بر اهداف گروه اولویت می‌دهند و در درجه اول به جای رفتار براساس

هنجارها و منافع گروه، براساس نگرش‌ها و خواست خودشان عمل می‌کنند (هافستد، ۲۰۰۱: ۹۰۹)؛ و برعکس در فرهنگ جمع‌گرایی مردم وابسته به گروه خود بوده (خانواده، قبیله، ملت و مانند آن) و به اهداف و منافع گروه اهمیت می‌دهند؛ فرهنگ شهروندی مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و قوانین مشترک بنیادی است که دربردارنده احساس تعلق، تعهد و احترام به میراث مشترک و هم‌چنین، تشخیص حقوق و تعهدات شهروندی است (فاطمی‌نیا، ۱۳۸۶: ۳۹).

فرضیات تحقیق نیز بدین صورت است:

به نظر می‌رسد میزان فردگرایی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد مؤثر هست.

به نظر می‌رسد میزان جمع‌گرایی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد اثرگذار هست.

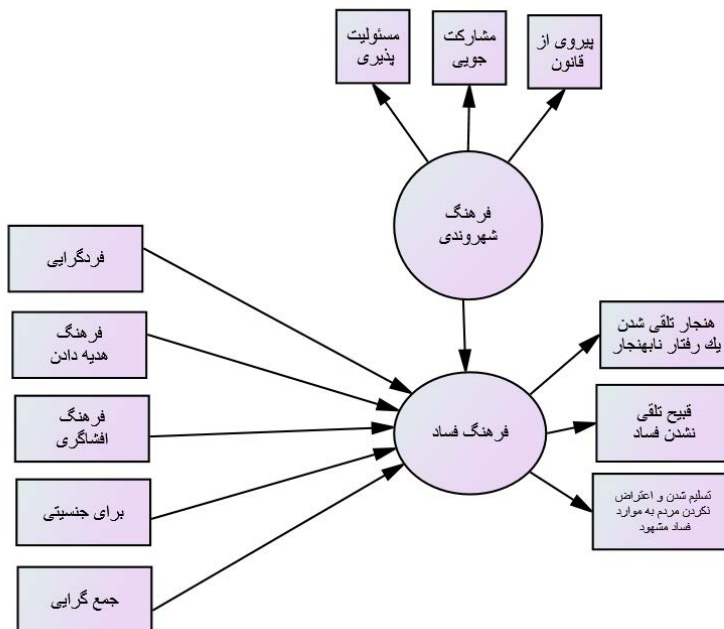
به نظر می‌رسد میزان فرهنگ هدیه دادن (جبران) اثر مثبتی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد دارد.

به نظر می‌رسد میزان برابری جنسیتی اثر منفی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد دارد.

به نظر می‌رسد میزان فرهنگ افشاگری بر میزان گرایش به فرهنگ فساد اثر منفی دارد.

به نظر می‌رسد میزان پای‌بندی به فرهنگ شهروندی بر میزان گرایش به فرهنگ

فساد اثر منفی دارد.

شکل ۱. مدل نظری عوامل مؤثر بر شکل‌گیری فرهنگ فساد (نگارندگان، ۱۴۰۰).

۴. روش پژوهش

مطالعه حاضر، به لحاظ اجرا از نوع پیمایشی؛ از نظر زمانی، مقطعی، به لحاظ ماهیت، کاربردی؛ و به لحاظ وسعت، پهنانگر است. جمعیت آماری تحقیق را کلیه شهروندان شهر نجف آباد تشکیل می‌دهند که براساس آمار سرشماری در سال ۱۳۹۵، تعداد کل آن‌ها ۳۰۲۸۸ نفر بوده است.

برای برآورد حجم نمونه با استفاده از جدول نمونه‌گیری لین با میزان خطای ۵٪، حجم نمونه برای شهروندان نجف‌آبادی ۳۷۰ نفر مشخص گردید. روش نمونه‌گیری در این تحقیق، تصادفی چند مرحله‌ای بوده است. فرآیند نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا با استفاده از نقشه جامع شهر نجف‌آباد، موقعیت و محل استقرار اداراتی که ارباب رجوع زیادی دارند، مشخص شوند. در گام بعدی از بین ۳۲ اداره مستقر در شهر نجف‌آباد، ۱۰ اداره به صورت تصادفی مشخص شدند. در مرحله نهایی ادارات مربوط که بیشترین میزان مراجعه را داشتند، مشخص شدند و از پرسشگران خواسته شد با حضور در محل ورودی اداره‌های مشخص شده با ارباب رجوعان بالای ۱۸ سال که جهت امور اداری مراجعه نموده‌اند، مصاحبه کرده و پرسشنامه را تکمیل کنند.

ابزار مورد استفاده در این مطالعه، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. اعتبار پرسشنامه به وسیله اعتبار صوری و اعتبار سازه تأیید شد. با توجه به این که تحلیل‌های این پژوهش با استفاده از مدل سازی معادلات ساختاری واریانس محور انجام شده است، می‌توان براساس بارهای عاملی معرف‌ها و مؤلفه‌های پنهان (عامل‌ها) به صحت این ادعا پی برد (شکل ۱). برای برآورد پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ در جدول ۲، استفاده شد.

جدول ۲: ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرهای مستقل و وابسته (نگارندگان، ۱۴۰۰).

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
فرهنگ فساد	۰/۹۲
فردگرایی	۰/۸۲
جمع‌گرایی	۰/۷۲
هدیه دادن	۰/۷۲
برابری جنسیتی	۰/۷۵
افشاگری	۰/۷۶
فرهنگ شهروندی	۰/۷۳

تحلیل‌ها نشان دادند که تمامی متغیرهای مورد نظر با توجه به این که همگی از ۰/۷ بیشتر هستند، نشان از هم بستگی درونی بالایی گویند و مطلوب بودن آن‌ها دارد.

جهت سنجش مذکور از طیف لیکرت در قالب پاسخ‌های پنج‌گزینه‌ای بسته (کاملاً موافقم، موافقم، بی‌نظرم، مخالفم و کاملاً مخالفم) استفاده گردید. متغیر وابسته این تحقیق، میزان گرایش به فرهنگ فساد است. در این تحقیق، منظور از فرهنگ فساد، سازه‌ای است که شامل از بین رفتن قبح و نادرستی عمل ارتكابی نزد مردم و هنجار تلقی شدن یک رفتار نابهنجار و تسلیم شدن و اعتراض نکردن مردم به موارد فساد مشهود می‌شود.

پیش از پرداختن به شاخص‌سازی فرهنگ فساد جهت سنجش آن در شهر نجف‌آباد و پیدا کردن شاخص‌هایی متناسب با فرهنگ این شهر، تحقیقات مختلفی که در داخل و خارج صورت گرفته بود، مرور شد. با توجه به رویکرد و یا نوع تحقیق خود به تقسیم‌بندی خاصی از ابعاد فرهنگ فساد پرداخته‌اند. در این تحقیق با مطالعه منابع داخلی و خارجی، برای فرهنگ فساد سه بُعد قبیح تلقی نشدن فساد، هنجار تلقی شدن یک رفتار نابهنجار و تسلیم شدن و اعتراض نکردن مردم به موارد فساد مشهود در نظر گرفته شد.

در فرهنگ فردگرایی، افراد خودمختار و مستقل از گروه‌هایشان بوده و اهداف شخصی خویش را بر اهداف گروه اولویت می‌دهند و در درجه اول به جای رفتار براساس هنجارها و منافع گروه، براساس نگرش‌ها و خواست خودشان عمل می‌کنند (هافستد، ۲۰۰۱: ۹۰۹). در مقابل، جمع‌گرایی چارچوب سفت و سختی را توصیف می‌کند که مردم در آن از اعضای گروه خود انتظار دارند که مراقبشان باشند و از آن‌ها حمایت کنند (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶). برای سنجش میزان فرهنگ فردگرایی و جمع‌گرایی، گویه‌هایی در پرسشنامه گنجانده شد که عمدتاً مبنای آن‌ها نظریه و تحقیق‌های (رابینز و جاج^{۲۵}، ۱۳۹۰؛ احمدی، ۱۳۸۰؛ هافستد، ۲۰۰۰؛ پارک ۲۰۰۳؛ صداقت‌زادگان، ۱۳۸۹؛ رفیع‌پور، ۱۳۸۷؛ برونیتی^{۲۶}، ۲۰۰۳؛ و خلف‌خانی، ۱۳۸۹) بود.

یکی دیگر از ابعاد فرهنگی مرتبط با فرهنگ فساد که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است، برابری جنسیتی است. مردانه بودن در مقابل زنانه بودن، در قالب این بُعد قرار می‌گیرد؛ مردانه بودن که یکی از ویژگی‌های فرهنگ ملی برخی کشورها است، به معنای برداشتی مردانه از نقش‌های اجتماعی که در قالب مفاهیمی چون موفقیت، قدرت و کنترل خود را نشان می‌دهد. در مقابل، زنانه بودن مبتنی بر این انگاره است که در ویژگی‌های فرهنگ ملی تمایز ناچیزی میان نقش‌های مردانه و زنانه وجود دارد (رابینز و جاج، ۱۳۹۰: ۲۳۶)؛ هم‌چنین برای سنجش برابر جنسیتی از این پژوهش‌ها (رابینز و جاج، ۱۳۹۰؛ سوامی، ۲۰۰۱؛ هامانا، ۲۰۱۹)، استفاده گردیده است.

متغیر دیگری که در این پژوهش مورد مطالعه واقع شده است، فرهنگ افشاگری است؛ مراد از فرهنگ افشاگری در این نوشتار، افشای کلیه پرونده‌های کلان مربوط به مفاسد اداری، اعم از: ارتشاء، اختلاس و مانند آن؛ برقراری نظام تخفیف و تشویق برای افشاکندگان این جرائم، اعم از: متهم و دیگر افراد، الزام نهادهای دولتی به پاسخ‌گویی، فراهم کردن زمینه مشارکت و پیگیری اعضای جامعه و هم‌چنین فراهم کردن شرایط حضور مداوم رسانه‌ها در جریان پرونده‌های کلان مفاسد اداری است. فرهنگ افشاگری متغیر دیگری بود که مبتنی بر نظریه رفیع‌پور (۱۳۸۷) و با گویه‌های محقق ساخته، اندازه‌گیری شد.

فرهنگ شهروندی دیگر متغیر مورد بررسی در این پژوهش است که بر مجموعه‌ای از ارزش‌ها، نگرش‌ها و قوانین مشترک بنیادی است که دربردارنده احساس تعلق، تعهد و احترام به میراث مشترک و هم‌چنین، تشخیص حقوق و تعهدات شهروندی است (فاطمی‌نیا، ۱۳۸۶: ۳۹). اندازه‌گیری فرهنگ شهروندی از تحقیق (میرفردی و همکاران، ۱۳۹۴؛ همتی و احمدی، ۱۳۹۳؛ گنجی و همکاران، ۱۳۹۳) استفاده شده است. متغیر آخری که در اینجا مورد بررسی قرار گرفته است، متغیر فرهنگ هدیه دادن است. در فرهنگ‌های لغت نام‌های مختلف، معنی هدیه را به تحفه، ارمغان و پیشکش، آورده شده است. هدیه چیزی است که با احساس رضایت و بدون در نظر گرفتن چشم‌داشت به شخصی دیگر تقدیم می‌شود؛ اگرچه شاید در ازای آن، توقع متقابلی نیز وجود داشته باشد، اما هدیه چیزی است که آن را به رایگان می‌بخشند. شخص در اعطای هدیه به دیگری، جز اظهار دوستی و محبت، غرض و مقصود دیگری نداشته باشد که چنین عطایی، هدیه محسوب شده؛ اما اگر در این عطا کردن، طمع و توقعی نهفته باشد، وارد رشوه خواهد بود. در نهایت فرهنگ هدیه دادن با الهام از «آکرمن» (۱۳۹۷) و تحقیق «محمدی» (۱۳۹۶) اندازه‌گیری شد. برای تحلیل داده‌های تحقیق از نرم‌افزار SPSS و نیز مدل‌سازی معادلات ساختاری و اربانس محور با نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است.

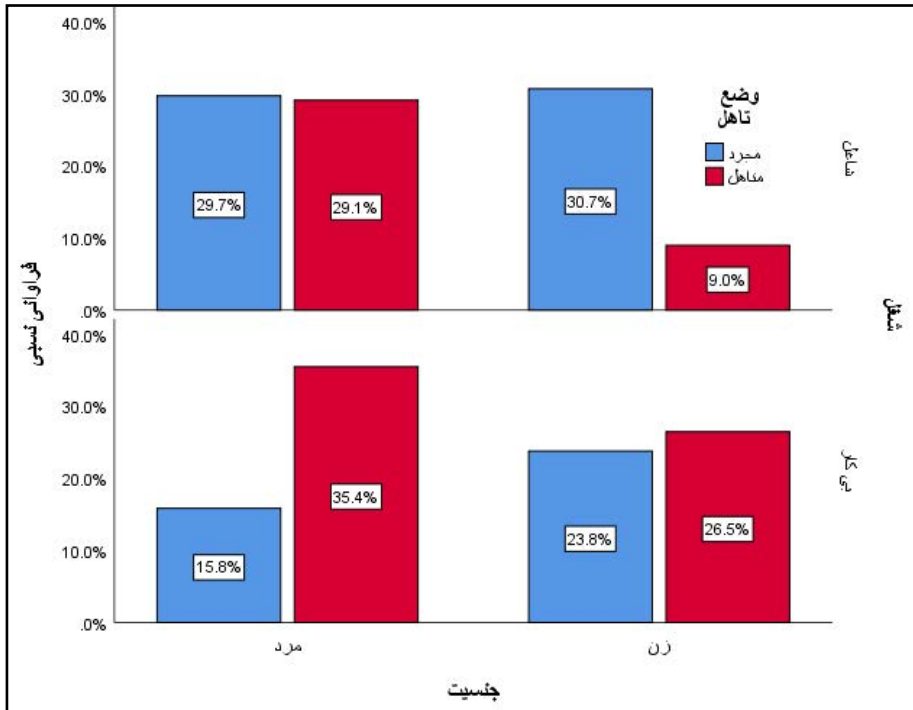
۵. یافته‌های پژوهش

در ادامه، یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها به صورت توصیفی و استنباطی ارائه می‌شوند (جدول ۳).

اطلاعات جدول فوق به منظور مقایسه وضعیت گروه‌ها به صورت نمودار میله‌ای چندگانه نمایش داده شده است و در آن اطلاعات مربوط به توزیع جنسیت بر حسب وضعیت شغلی و تأهل پاسخ‌گویان نشان داده شده است (نمودار ۲).

جدول ۳: توصیف ویژگی‌های پاسخ‌گویان تحقیق (نگارندگان، ۱۴۰۰).

جنس	تعداد	درصد	وضع تأهل	تعداد	درصد	وضعیت اشتغال	تعداد	درصد
مرد	۱۶۹	۵۸/۳	مجرد	۱۰۱	۳۴/۸	شاغل	۱۳۳	۴۵/۹
زن	۱۲۱	۴۱/۷	متاهل	۱۸۹	۶۵/۲	غیرشاغل	۱۵۷	۵۴/۱

نمودار ۱: توزیع نسبی جنسیت پاسخ‌گویان بر حسب وضعیت تأهل و اشتغال (نگارندگان، ۱۴۰۰).

جدول ۴: توزیع ویژگی‌های پاسخ‌گویان بر حسب میزان تحصیلات (نگارندگان، ۱۴۰۰).

جنس	ابتدایی		راهنمایی		دبیرستان		دانشگاهی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مرد	۱۲	۷/۱	۱۱	۶/۵	۵۲	۳۰/۸	۹۴	۵۵/۶
زن	۴	۳/۳	۳	۲/۵	۵۶	۴۶/۳	۵۸	۴۷/۹

برای توصیف وضعیت کلی نمونه تحقیق به لحاظ متغیرهای موجود در تحقیق و هم‌چنین وضعیت متغیرها در سطح جامعه آماری جدول ۵، تهیه شده است.

جدول ۵: وضعیت توصیفی و استنباطی متغیرهای مستقل پاسخ‌گویان (نگارندگان، ۱۴۰۰).

مقدار تی	سطح معنی‌داری	حداکثر	حداقل	دامنه	کجی	انحراف معیار	میانگین واقعی	میانگین طیف	متغیر
۴۶/۲۰	۰/۰۰۰	۶۷	۱۶	۵۱	۰/۳۰۹	۱۳/۳۸	۳۶/۳۰	۴۸	فرهنگ فساد
۱۵۲/۶۳	۰/۰۰۰	۵۹	۳۲	۲۷	-۰/۲۹۶	۵/۰۴	۴۵/۲۳	۴۸	فرهنگ شهروندی
۷۸/۲۱	۰/۰۰۰	۲۵	۸	۱۷	-۰/۳۷۷	۴/۱۰	۱۸/۸۳	۱۵	جمع‌گرایی
۴۳/۱۵	۰/۰۰۰	۲۵	۵	۲۰	-۰/۴۷۱	۴/۶۵	۱۱/۷۹	۱۵	فردگرایی
۶۵/۸۴	۰/۰۰۰	۳۵	۹	۲۶	-۰/۳۴۶	۵/۷۴	۲۲/۲۲	۲۱	فرهنگ هدیه
۱۵۲/۸۹	۰/۰۰۰	۲۲	۱۱	۱۱	-۰/۱۵۲	۲/۲۱	۱۶/۳۸	۱۵	فرهنگ افشاکاری
۹۹/۱۰	۰/۰۰۰	۳۴	۱۰	۱۴	-۰/۴۲۱	۳/۰۳	۱۷/۶۳	۱۵	برابری جنسیتی

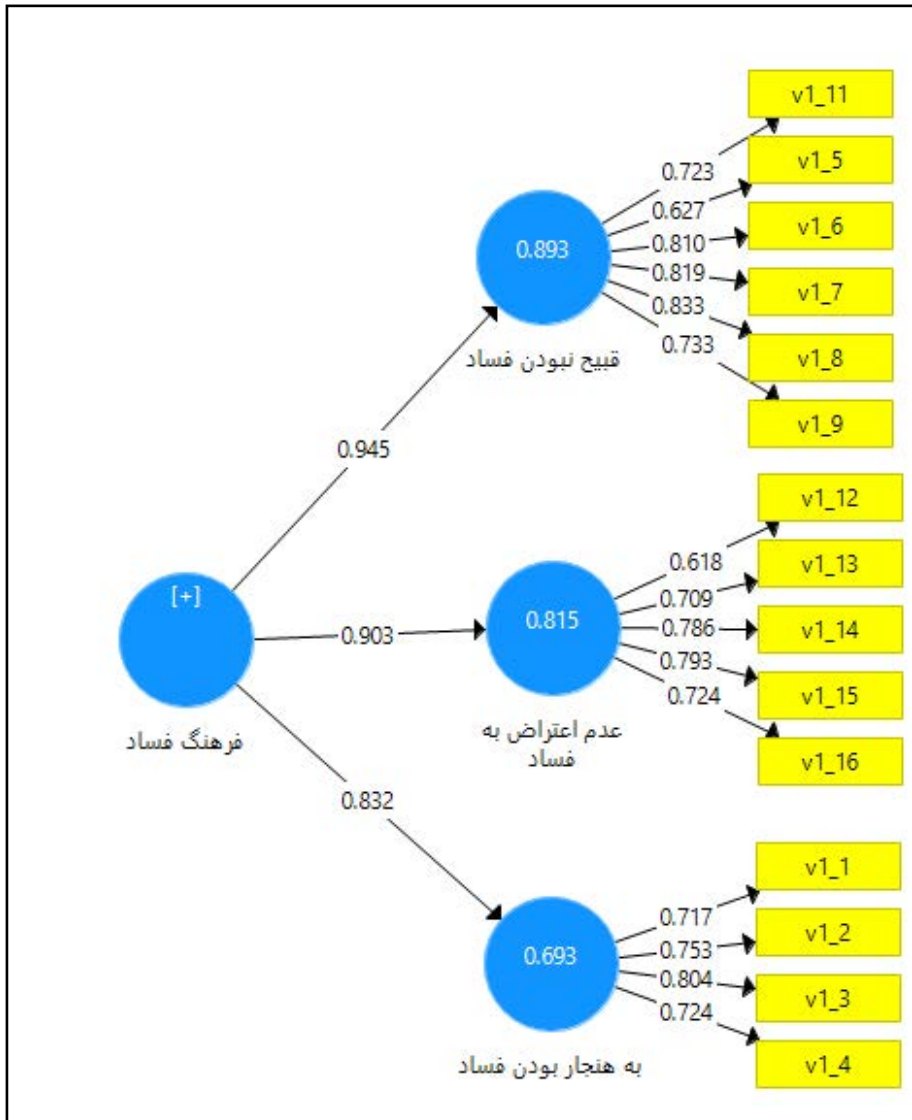
در جدول فوق منظور از میانگین واقعی، میانگین به دست آمده از پاسخ‌های پاسخ‌گویان است و منظور از میانگین طیف، میانگین نمرات گویه‌هایی است که در پرسشنامه تحقیق مورد استفاده قرار گرفته‌اند. چنان‌که جدول فوق نشان می‌دهد در سطح نمونه آماری میانگین میزان فرهنگ فساد، فرهنگ شهروندی و فردگرایی پاسخ‌گویان بر مبنای ابزار به کار رفته در پژوهش پایین‌تر از سطح متوسط است؛ و مقدار میانگین سایر متغیرها بالاتر از سطح متوسط طیف هست. سطح معناداری آزمون تی تک نمونه‌ای نیز با اطمینان ۹۹٪ این نتیجه را در سطح جامعه آماری تأیید می‌کند.

متغیر وابسته این تحقیق (فرهنگ فساد) به صورت یک مدل اندازه‌گیری انعکاسی تدوین و برآزش شده است. نتیجه تحلیل عاملی اکتشافی گویه‌های نشان می‌دهد این گویه‌ها قادرند ۶۱/۲۱٪ واریانس متغیر فرهنگ فساد را تبیین کنند. بارهای عاملی بالای موجود در الگو و میزان واریانس تبیین شده عامل‌های پنهان در الگو نشان دهند اعتبار این سازه و قدرت بالای الگو در تبیین واریانس هر بعد از این متغیر است. الگوی اندازه‌گیری متغیر ذکر شده در شکل ۲، نمایش داده شده است.

نمودار بافت نگار (شکل ۲) توزیع پراکندگی وضعیت فرهنگ فساد را در نمونه تحقیق نشان می‌دهد.

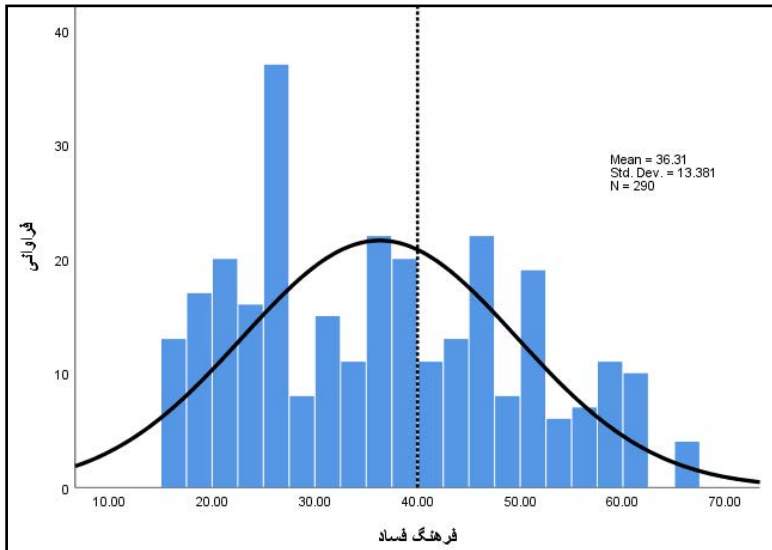
خط نقطه چین در نمودار، خط مرجعی است که میانگین طیف را نشان می‌دهد با توجه به تفاوت محل قرارگیری خط مرجع و قله منحنی نرمال (میانگین متغیر) نتیجه می‌شود، میانگین فرهنگ فساد پایین‌تر از میانگین طیف هست. چنان‌که در سطور قبل نیز توضیح داده شد، این گفته در سطح نمونه و نیز جامعه آماری با اطمینان ۹۹٪ صادق هست.

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از مدل‌سازی معادلات ساختاری واریانس محور استفاده شده است. با توجه به تعدد متغیرهای اندازه‌گیری شده و نیز سطح بالای

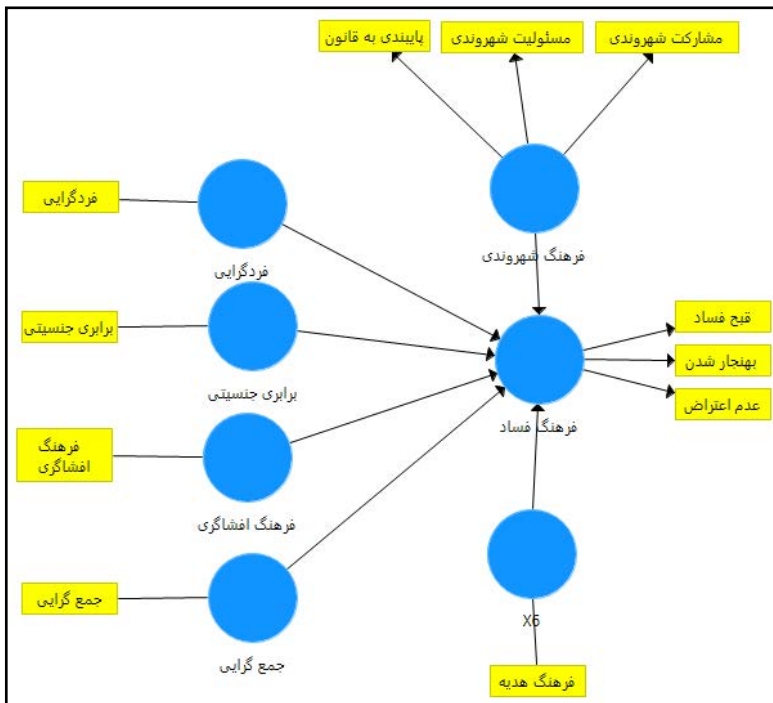

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری سه عاملی مرتبه دوم فرهنگ فساد (نگارندگان، ۱۴۰۰).

بار عاملی آن‌ها تصمیم بر این گرفته شد که برخی متغیرهای درون مدل به عنوان متغیرهای آشکار (سازه تک آیتمی) آورده شوند. محاسبات و خروجی نرم افزار pls در شکل ۳، نشان داده شده است.

نمودار ۲: بافت نگار متغیر فرهنگ فساد در بین اعضای نمونه تحقیق (نگارندگان، ۱۴۰۰).

شکل ۳: مدل معادله ساختاری متغیرهای اثرگذار بر فرهنگ فساد (نگارندگان، ۱۴۰۰).

شاخص SRMR به میزان ۰/۰۷۹ نشان می‌دهد که الگوهای مفروض تدوین شده، توسط داده‌های پژوهش حمایت می‌شوند؛ به عبارت دیگر، برازش داده‌ها به الگو برقرار است. وزن‌های رگرسیونی محاسبه شده در مدل نیز مهم‌ترین معیار برای تأیید یا رد فرضیه‌های تحقیق است که در ادامه به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

درخصوص تأثیر فردگرایی بر فرهنگ فساد می‌توان چنین بیان کرد که این متغیر تأثیری مثبت به میزان ۰/۱۲۸ روی فرهنگ فساد دارد. به این معنا که هرچه افراد فردگرایی بیشتری داشته باشند میزان بالاتری از فرهنگ فساد را تجربه می‌کنند؛ به عبارتی دیگر، با یک واحد تغییر در انحراف معیار این متغیر به میزان ۰/۱۲۸ تغییر در انحراف معیار فرهنگ فساد ایجاد می‌شود؛ بنابراین اولین فرضیه تحقیق با اطمینان ۹۹٪ تأیید می‌شود.

عامل فرهنگ شهروندی نیز تأثیری به میزان ۰/۲۰۱- بر فرهنگ فساد دارد. درواقع، هرچه افراد پای‌بندی بیشتری به فرهنگ شهروندی داشته باشند میزان پای‌بندی آن‌ها فرهنگ فساد کاهش پیدا می‌کند.

فرضیه اثر جمع‌گرایی بر فرهنگ فساد نیز با میزان بتای ۰/۱۹۷- با سطح معناداری ۰/۰۰۰ تأیید می‌شود؛ درواقع جمع‌گرایی می‌تواند مانعی بر شکل‌گیری فرهنگ فساد باشد.

مقدار بتای به دست آمده در مدل درخصوص تأثیر فرهنگ افشاگری بر فرهنگ فساد به میزان ۰/۲۸۹۳- با فاصله اطمینان ۹۹٪ نشان از تأیید فرضیه تحقیق دارد؛ به این معنی که هرچه فرهنگ افشاگری در بین مردم تقویت شود میزان گرایش به فرهنگ فساد کاهش می‌یابد.

مدل نشان می‌دهد که تلاش برای جبران نیکویی‌ها و هدیه دادن بر فرهنگ فساد اثر مثبتی دارد. این اثر به میزان ۰/۳۷۹ می‌باشد و سطح معناداری آن نیز به میزان ۰/۰۰۰ هست. این نتیجه نشان می‌دهد با یک واحد تغییر در انحراف معیار تقید افراد به فرهنگ هدیه دادن و جبران به میزان ۰/۳۷۹ تغییر مثبت در انحراف معیار پای‌بندی به فرهنگ فساد ایجاد می‌شود.

آزمون فرضیه تأثیر برابری جنسیتی بر فرهنگ فساد نیز تأیید می‌شود. چنان‌که در مدل مشخص هست میزان بتای اثرگذاری این متغیر با اطمینان ۹۹٪ برابر است با ۰/۲۶۱- و این میزان به این معناست که هرچه افراد بیشتر احساس برابری جنسیتی داشته باشند کمتر به فرهنگ فساد تمایل پیدا می‌کنند.

براساس میزان ضریب تعیین تعدیل‌شده نمایش داده شده در مدل، درمجموع متغیرهای مستقل این تحقیق توانسته‌اند ۴۵/۲٪ از تغییرات فرهنگ فساد را تبیین

کنند؛ هرچند این میزان قابل توجه هست و توانایی تبیین بالایی دارد، ولی باید متذکر شد متغیرهای متعدد دیگری نیز در شکل‌گیری فرهنگ فساد اثرگذار هستند که در این تحقیق به آن‌ها پرداخته نشده است.

۷. بحث و نتیجه‌گیری

فساد اداری به طور کلی و فرهنگ فساد به طور خاص، یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی معاصر در کشور است که از آن یاد می‌شود. فرهنگ فساد رویکردی است که در آن تغییر ارزش‌ها و هنجارها و تغییر فرهنگ حاکم بر جامعه و انتقال و تقلید فرهنگ از سوی افراد به دلیل فشار هنجاری حاکم را، به دنبال خواهد داشت. شکل‌گیری فرهنگ فساد در یک جامعه به معنای قبیح تلقی نشدن فساد و هنجار تلقی شدن فساد و پذیرش انواع فساد (اداری) از سوی افراد به عنوان مرحله‌ای گریزناپذیر در کنار دیگر تشریفات اداری، اعتراض نکردن افراد به موارد فساد اداری مشهود و غیر عادی و نابهنجار تلقی شدن انجام وظایف از سوی کارکنان است.

در این تحقیق پنج فرضیه مطرح گردید که تمامی آن‌ها تأیید شدند. نتایج به دست آمده با بسیاری از تحقیقات گذشته هم‌سو و هم‌جهت هست؛ برای مثال، درخصوص اثر فردگرایی و جمع‌گرایی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد در تحقیقات رابینر و جاج، ۱۳۹۰؛ هافستد، ۲۰۰۱؛ صداقت‌زادگان، ۱۳۸۹؛ پارک، ۲۰۰۳) نیز تأیید شده است.

در این خصوص اگر تعلق و تعهد کنشگران به فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی در سطح محلی، قومی و ملی تقویت گردد، این امر موجب افزایش وفاداری افراد به بنیان‌های فرهنگی و ارزش‌های اجتماعی و ملی و هم‌چنین موجب اهمیت یافتن منافع گروهی و جمعی می‌شود و خود زمینه منفی شدن نگرش به فساد اداری را فراهم می‌آورد؛ به عبارت دیگر، هر چه قدر تعلقات فرد به هویت جمعی در سطح محلی، قومی و ملی افزایش یابد، تمایل به فساد اداری و دیگر تخلفات کاهش می‌یابد. بدین منظور، نهادهای جامعه‌پذیرکننده، به‌ویژه: خانواده، آموزش و پرورش، دانشگاه، و رسانه‌های جمعی، در راستای نهادینه کردن فرهنگ رجحان منفعت عمومی بر منافع شخصی در حوزه‌های مختلف مجدانه‌ای بایست تلاش کنند. هم‌چنین دادن مسؤلیت به افراد از جمله عواملی محسوب می‌شود که آن‌ها را از فردگرایی جدا و به جمع‌گرایی تشویق می‌کند. وقتی آموزش کار گروهی داده شود، اعتماد به نفس کافی وجود دارد و هر شخص حرف خود را می‌زند؛ بنابراین طرح‌ها به نتیجه مطلوب می‌رسند و این ابتدایی‌ترین روش ترویج جمع‌گرایی است.

وجود فرهنگ هدیه دادن (جبران) دیگر متغیری هست که بر میزان گرایش به فرهنگ فساد اثرگذار است؛ هر اندازه فرهنگ هدیه دادن افزایش پیدا کند میزان فرهنگ فساد هم بیشتر می‌شود؛ این تحقیق با نظریه (آکرمن، ۱۳۹۷) مطابقت دارد. وسیلهٔ ارضای بسیاری از نیازها و رسیدن به اهداف ارزشمند جامعه، پول و درآمد است؛ بنابراین، فقر درآمدی یا بی‌توجهی به مسائل رفاهی و مالی کارمندان و نابرابری اقتصادی راه را برای توسل به وسایل نامشروع رسیدن به اهداف از جمله فساد و تخلفات اداری گرفتن پول تحت عناوین مختلفی از قبیل هدیه باز می‌کند؛ از این روست که باید در زمینهٔ سختی‌های اقتصادی رو در روی کارکنان دولتی، از قبیل: عدم توازن حقوق و مزایا در وزارتخانه‌ها، عدم تناسب رشد تورم و افزایش دستمزد کارکنان دولتی، احساس کارکنان دولتی در مورد وجود نابرابری اقتصادی در مقایسه با افراد شاغل در سایر بخش‌ها، پایین بودن حقوق کارکنان دولت، فقدان مزایای جنبی برای کارکنان دولتی و سایر مسائل رفاهی مردم برنامه و چارهٔ عملیاتی اندیشید. یکی از کارهایی که می‌توان در خصوص گسترش فرهنگ هدیه دادن به عنوان جبران زحمات کارمندان انجام داد - به نحوی که به رشوه تبدیل نشود - این هست که مانند بسیاری از کشورها این فرهنگ را قانونمند نموده تا مشخص باشد چه کسی چه مقدار هدیه بابت چه خدماتی به چه کارمندی داده می‌شود. با این کار هم کارمندان انگیزهٔ بیشتری برای خدمات رسانی پیدا می‌کنند، هم به حس درونی ارباب‌رجوعان بابت تشکر پاسخ داده می‌شود و هم این‌که از تبدیل یک عمل نیکو به مفسده جلوگیری می‌شود.

مطابق با مفروضهٔ این تحقیق مشخص شد که میزان برابری جنسیتی بر میزان گرایش به فرهنگ فساد اثرگذار است؛ یعنی هر اندازه برابر جنسیتی و عدم تبعیض جنسیتی بیشتر باشد فرهنگ فساد هم کمتر می‌باشد. نتایج این تحقیق با یافته‌های رابینز و جاج، ۱۳۹۰؛ و سوامی، ۲۰۰۱ مطابقت دارد. فرهنگ مبتنی بر عدم تبعیض جنسیتی از نظر برابری فرصت‌های شغلی برای زنان و مردان و اولویت دادن بدون تبعیض به زنان و مردان در تصدی مشاغل در کاهش فرهنگ فساد نقش ایفا می‌کند.

یافته‌های این تحقیق نشان داد که میزان فرهنگ افشاگری بر میزان گرایش به فرهنگ فساد اثرگذار است. هر اندازه فرهنگ افشاگری بیشتر باشد میزان فرهنگ فساد کمتر می‌باشد؛ این نتیجه با تحقیق (رفیع‌پور، ۱۳۸۷) مطابقت دارد. خطر در افشا بودن جرایم و فسادها، عاملی است که هزینهٔ ارتکاب جرم را در نزد مجرم افزایش می‌دهد؛ از این روی آماده کردن زمینه‌های لازم برای مقابله با جرایم با ایجاد فضای باز در جهت افشا کردن آن‌ها می‌تواند به کاهش فساد در سطح کلان و خرد کمک نماید. فرضیهٔ پنجم نیز با عنوان اثر میزان فرهنگ شهروندی بر میزان گرایش به

فرهنگ فساد تأیید شد. در واقع، هر اندازه سطح فرهنگ شهروندی بالاتر باشد و مردم از وظایف و تکالیف و نیز مسئولیت‌های خود مطلع‌تر باشند کمتر به سمت فرهنگ فساد می‌روند. نتایج این تحقیق با یافته‌های فکوهی، ۱۳۸۸؛ ممتاز، ۱۳۸۱؛ و احمدی، ۱۳۸۴ هم‌جهت می‌باشد. ناآگاهی مردم از حقوق شهروندی یکی از دلایل اجتماعی-فرهنگی مهم و زمینه‌ساز تمایل به فساد اداری براساس نتایج تحقیق بوده است. مردم حق دارند که از حقوق خود در جامعه به‌طور کلی، و سازمان‌ها و ادارات به‌طور خاص، به‌عنوان ارباب‌رجوع یا متصدی آگاهی داشته باشند. پایین بودن سطح آگاهی و نداشتن اطلاعات دقیق از آیین‌نامه‌ها و مقررات موجود در سازمان‌ها و ارائه نکردن اطلاعات لازم به مراجعان و هم‌چنین ناآگاهی از چستی شاخص‌ها و مصادیق فساد اداری ایجاب می‌کند که برای آگاه‌سازی کنشگران جامعه از حقوق شهروندی و هم‌چنین از مصادیق و نمونه‌های فساد اداری و اطلاع‌رسانی کامل و به‌دور از سانسور پیامدها و آسیب‌هایی که جامعه در قبال انجام آن‌ها متحمل می‌شوند، تلاش کرد. در این زمینه، نهادهای آموزشی، خانواده‌ها، رسانه‌های جمعی و حتی خود سازمان‌ها و ادارات باید در راستای آگاه‌سازی شهروندان بکوشند. ضمن این‌که با جرأت می‌توان گفت با توسعه دولت الکترونیک می‌توان تا حد زیادی از بروز فساد در سیستم اداری و به‌تبع آن گسترش فرهنگ فساد جلوگیری کرد. در ضمن پیشنهاد می‌شود. در این زمینه تحقیقاتی با جامعه‌های آماری مختلف مانند: دانشجویان، زنان، جوانان، نوجوانان و دیگر اقشار و گروه‌های اجتماعی انجام گردد. درنهایت بیان داشت یافته‌های این تحقیق می‌تواند الگویی برای مطالعات دیگری در ابعاد وسیع‌تر و روی جمعیت‌های بیشتری انجام پذیرد.

سپاسگزاری

از کلیه ادارات و دستگاه‌های اجرایی و نیز شهروندان نجف‌آبادی که در این تحقیق، ما را یاری کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

پی‌نوشت

1. UNODC
2. Transparency International
3. UNODC
4. Williams and Beare
5. Ichiro Iwasaki&Taku Suzuki
6. Seleim and Bontis
7. Jordan

8. Ray Jureidini
9. Dimant & Tosato
10. social anomy
11. Lamsdorf
12. Yadav
13. Culture of Corruption
14. Individualism and Collectivism Culture
15. Geert Hofstede
16. Park

۱۷. منظور از وفای اجتماعی توافق اعضای جامعه بر سر ارزش‌ها و باورها در آن جامعه است.

18. Nepotism
19. Disclosure Culture
20. Gender Equality Culture
21. Swamy
22. Gift giving culture
23. Citizenship Culture
24. Good Society
25. Robbins And Jaj
26. Homana

کتابنامه

- احمدی، علی اصغر، (۱۳۸۰). «عناصر آسیب‌زا در فرهنگ ایران، فردگرایی». پیوند، شماره ۲۵۸: ۴۳۰-۴۳۵.
- احمدی، اصغر، (۱۳۸۹). «عوامل فرهنگی بروز فساد اداری و موانع فرهنگی مبارزه با آن». پژوهشنامه فساد اداری، زمینه‌ها و راهبردها، ۵۲: ۱۴۴-۹۷.
- اکرم، سوزان رز، (۱۳۸۵). فساد و دولت (علت‌ها، پیامدها و اصلاح). مترجم: منوچهر صبوری، تهران: انتشارات پردیس دانش.
- امین مظفر، فاروق؛ امیری میانداوب، شهریار؛ عباس‌زاده، محمد؛ علیزاده اقدم، محمدباقر، (۱۳۹۴). «مطالعه سیاست‌زدگی مدیران نظام آموزش عالی با رویکرد کیفی». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، (۷): ۱۵۸-۱۲۹.
- بهشتی، سید صمد؛ و خان‌محمدی، احسان، (۱۳۹۹). «بررسی وضعیت ادراک از فساد و عوامل مرتبط با آن مطالعه شهروندان شهر سرپل ذهاب». جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۱(۴): ۷۲-۴۵.
- بهشتی، سید صمد؛ مرادی، رامین؛ و پاک‌نژاد، ناصر، (۱۳۹۹). «تبیین جامعه‌شناختی عوامل اجتماعی مؤثر بر ادراک فساد اداری (مورد مطالعه: ارباب رجوعان ادارات دولتی شهر یاسوج)». علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۷(۲): ۲۲۳-۲۶۱.
- حسین‌زاده، علی حسین، ایمان ممبینی؛ و محمودی، زینب، (۱۳۹۲). «بررسی برخی عوامل مؤثر بر کنش‌های فردگرایانه». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۲(۳): ۵۲-۳۷.

- خلف‌خانی، مهدی، (۱۳۸۹). «تحلیلی بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و فساد اداری». پژوهشنامه فساد اداری، زمینه‌ها و راهبردها، ۹ (۵۲): ۹۶-۵۵.
- رایبیز، استیفن پی؛ و جاج، تیموتی ای، (۱۳۹۰). رفتار سازمانی. مترجمان: سیدمحمد اعرابی و محمد تقی‌زاده مطلق، جلد اول، تهران: انتشارات نوین.
- رفیع‌پور، فرامرز، (۱۳۸۸). سرطان اجتماعی فساد. تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم.
- رفیع‌پور، فرامرز، (۱۳۸۷). توسعه و تضاد. چاپ هفتم، تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- رفیعی، حسن؛ مدنی قهفرخی، سعید؛ و وامقی، مروثه، (۱۳۸۷). «مشکلات اجتماعی در اولویت ایران». جامعه‌شناسی ایران، ۹ (۱): ۲۰۸-۱۸۴.
- سخاوت، جعفر، (۱۳۷۳). جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی. تهران: انتشارات سمت.
- شیرینی، عباس؛ و الهام جعفرپور، صادق، (۱۳۹۷). «تأثیر فرهنگ در فساد اداری با تأکید بر جرم ارتشاء». فصلنامه رهیافت پیشگیری، ۱ (۴): ۵۰-۳۳.
- شناسنامه سیاسی شهرستان نجف‌آباد، (۱۴۰۰). تهیه کننده: اداره سیاسی-اجتماعی فرمانداری نجف‌آباد.
- صالحی‌امیری، سیدرضا، (۱۳۹۲). مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی. چاپ پنجم، تهران: انتشارات ققنوس.
- صداقت‌زادگان، شهناز، (۱۳۸۹). «تحلیل تقدم مصالح جمعی بر منافع فردی در قالب مدل وفاق اجتماعی». مجموعه مقالات بررسی، علل و عوامل تقدم مصالح جمعی بر منافع فردی، تهران: انتشارات باز.
- فاضلی، حسین؛ هاشم‌زاده، داود؛ عابدی‌جعفری، حسن؛ و محدثی، حسن، (۱۳۹۵). نظریه‌های فساد و سلامت اداری. تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، (شهرداری تهران).
- فکوهی، ناصر، (۱۳۸۸). «قویت اخلاق شهروندی راهی برای گذار به مردم‌سالاری مشارکتی». مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۲ (۲): ۲۲-۷.
- قرایی‌مقدم، امان‌الله، (۱۳۸۹). «هدیه دادن: رسمی که نخستین بار از ایران برخاسته است (فلسفه هدیه از دیروز تا امروز)». روزنامه ایران، شماره ۴۶: ۲۴.
- قرنی، محمد؛ و همکاران، (۱۳۸۹). «بررسی و تحلیل فساد با اصول حکمرانی خوب و اثربخشی آن از فرهنگ سازمانی (مطالعه موردی: فساد اداری)». مجموعه مقالات همایش ارتقای سلامت اداری، تهران: انتشارات زمان نو.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۶). جامع‌شناسی. مترجم: حسن چاوشیان، تهران: انتشارات نی.

- معتمدی، سیدهادی، (۱۳۸۶). «اولویت بندی آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در ایران». رفاه اجتماعی، ۶(۲۴): ۳۴۷-۳۲۷.
- ممتاز، فریده، (۱۳۸۱). انحرافات اجتماعی، نظریه‌ها و دیدگاه‌ها. تهران: شرکت سهامی انتشارات بهینه.
- نجفی کلوری، مقصود؛ گودرزی، محمود؛ فراهانی، ابوالفضل؛ و اسماعیلی بیدهندی، حسن، (۱۳۹۱). «عوامل مؤثر در بروز فساد در سازمان‌های ورزشی، مطالعه موردی: فساد اداری در فدراسیون جمهوری اسلامی ایران نشریه مدیریت ورزشی». ۱۴: ۱۲-۱۰۹.
- نجفی توانا، علی، (۱۳۸۹). جرم‌شناسی. چاپ ششم، تهران: انتشارات آموزش و سنجش.
- میرفردی، اصغر؛ مختاری، مریم؛ فرجی، فروغ و دانش‌پذیر، هومان، (۱۳۹۴). بررسی تأثیر فرهنگ شهروندی بر میزان گرایش به قانون‌گریزی (مورد مطالعه: شهر یاسوج). پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، ۴(۲): ۱۹-۱.
- فاطمی‌نیا، سیاوش، (۱۳۸۶). «فرهنگ شهروندی: محصول و محمل حاکمیت خوب، سازمان کارا و شهروند فعال». فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، ۷(۶): ۵۸-۳۵.
- گنجی، محمد؛ نیازی، محسن؛ و عسکری‌کویری، اسما، (۱۳۹۳). «تحلیلی بر فرهنگ شهروندی با تأکید بر آموزش‌های شهروندی». مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۴(۱۲): ۱۰۰-۷۵.
- همتی، رضا؛ و احمدی، وکیل، (۱۳۹۳). «تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت فرهنگ شهروندی و عوامل تعیین‌کننده آن (مطالعه موردی: شهر ایوان)». فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۸، صص: ۱۸۲-۱۳۹.
- محسنی‌تبریزی، علیرضا، (۱۳۹۶)، جامعه‌شناسی بالینی (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی مداخله‌گر و درمان‌مدار). جلد اول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- موحدمجد، مجید؛ خشنود، حسن؛ و معاون، زهرا، (۱۴۰۰). «تحلیل گفتمان انتقادی فساد در مطبوعات ایران دهه ۹۰». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۰(۱۹): ۴۳-۷۰.

- AbbasZadegan, S. M., (1383). *Administrative Corruption*. Cultural Research Office, Tehran.

- Ackerman, S. R., (2020). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Translated by: Manouchehr Sabouri, Tehran: Pardis Danesh Publications. (In Persian).

- Ahmadi, A., (2010). "Cultural factors of the occurrence of administrative corruption and cultural obstacles to fight against it". *Administrative Corruption Research, Fields and Strategies*, 52: 97-144, (In Persian).

- Ahmadi, A. A. (2001). "Harmful elements in Iranian culture, individualism". *Link*, 258: 430-435, (In Persian).

- Beheshty, S. S. & Khanmhamadi, E., (2020). "Investigating the Status of Perceptions of Corruption and Related Factors in Sarpol-e-Zahab City". *Journal of Applied Sociology*, 31(4): 45-72, (In Persian).

- Beheshty, S. S.; Moradi, R. & Paknejhad, N., (2019). "The Sociological explanation of social factors affecting the perception of corruption (Case study: clients of government offices in yasouj)". *Journal of Social Sciences, Ferdowsi University of Mashhad*, 17(2): 223-261, (In Persian).

- Brunetti, A. & Weder, B., (2003). "A free press is bad news for corruption". *Journal of Public Economics*, 87(7-8): 1801-1824.

- Dimant, E. & Tosato, G., (2018). "Causes and effects of corruption: what has past decade's empirical research taught us? A survey". *Journal of economic surveys*, 32(2): 335-356.

- Fakuhi, N., (2008). "The strength of citizenship ethics is a way to transition to participatory democracy". *Journal of Iranian Social Studies*, 3 (2): 1-15, (In Persian).

- Farough, A. M.; Amiri, S.; Abbaszadeh, M. & Alizadehaghdam, M. B, (2015). "The politicization of higher education system managers with qualitative approach, Ministry of Science". *Research and Technology*, 4(7): 129-158, (In Persian).

- Fatemi Nia, S., (2007). "Citizenship Culture: Incarnate Good Governance, Efficiency Organization and Active Citizen". *Social Welfare Quarterly*, 7(26): 35-58. (In Persian).

- Fazli, H.; Hashemzadeh, D.; Abedi Jafari, H. & Mohaddasi, H., (2015). *Theories of corruption and administrative health*. Tehran: Tehran City Planning and Studies Center. (Municipality of Tehran), (In Persian).

- Ganji, M.; Niazi, M. & Askari Kaviri, A., (2013). "An analysis of

citizenship culture with an emphasis on citizenship education”. *Urban Sociological Studies*, 4 (12): 75-100, (In Persian).

- Giddens, A., (2007). *Sociology*. Translated by: Hassan Chavoshian, Tehran: Ni Publications, (In Persian).

- Gold, S. N., (1980). “Relations between level of ego development and adjustment pattern in adolescents”. *Journal of Personality Assessment*, 44(6): 630-638.

- Hemati, R. & Ahmadi, V., (2017). “Sociological explanation of citizenship culture and its component”. *Social development and welfare planning*, 6(18): 139-183, (In Persian).

- Hofstede, G., (2001). *Culture’s consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Sage publications.

- Homan, P., (2019). “Structural sexism and health in the United States: A new perspective on health inequality and the gender system”. *American Sociological Review*, 84(3): 486-516.

- Hosseinzadeh, A. H.; Mahmoudi, Z. & Mombeni, I., (2014). “The Study of Some Effective Factors on Individualistic Actions”. *Ministry of Science, Research and Technology*, 2(3): 37-52, (In Persian).

- Iwasaki, I. & Suzuki, T., (2012). “The determinants of corruption in transition economies”. *Economics Letters*, 114(1): 54-60.

- Jordan, J., (2016). “World tours and the summer Olympics: Recent pitfalls under the foreign corrupt practices act in the areas of gifts, entertainment, and travel”. *Fordham J. Corp. & Fin. L.*, 21: 295.

- Jureidini, R., (2017). “Transnational culture of corruption in migrant labour recruitment”. *Migration Research Leaders’ Syndicate*, 67.

- Khalafkhani, M., (2009). “An analysis of the relationship between social capital and administrative corruption”. *Research Journal of Administrative Corruption, Fields and Strategies*, 9(52): 55-96, (In Persian).

- Lambsdorff, J. G. (2006). “Measuring corruption—the validity and precision of subjective indicators (CPI)”. *Measuring corruption*, 81: 81.

- Merton, R. K., (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

- Mirfardi, A.; Mokhtari, M.; Faraji, F. & Daneshpazir, H., (2015). "A Study of The impact of citizenship culture on Tendency Toward Law- Breaking (The Case of Yasouj city)". *Strategic Research on Social Problems in Iran*, 4(2): 1-19, (In Persian).

- Mohammadi, A.; Zargar, A. A. & Amini, A. A., (2018). "Explaining the effects of corruption in the non-fulfillment of citizenship rights in the Islamic Republic of Iran; Challenges and Solutions". *Medical Law*, 12(6): 151-140. (In Persian).

- Mohseni Tabrizi, A., (2016). *Clinical Sociology (an introduction to interventional and therapeutic sociology)*. first volume, Tehran: Tehran University Press, second edition, (In Persian).

- Motamedi, H., (2007). "To make priority of social problems in iran". *Social Welfare Quarterly*, 6(24): 327-347, (In Persian).

- Movahedmajd, M.; Khoshnod, H. & Moaven, Z., (2020). "Critical Discourse Analysis of Corruption in the Iranian Press of the 1990s". *Ministry of Science, Research and Technology*, 10(91): 43-70, (In Persian).

- Mumtaz, F., (2011). *Social deviations, theories and perspectives*. Tehran: Optimum Publishing Company. (In Persian).

- Najafi Tawana, A., (2010). "Criminology. Sixth edition". Tehran: Education and Assessment Publications, (In Persian).

- Najafikolori, M.; Goodarzi, M.; Farahani, A. & Esmaeli Bidhendi, H., (2012). "Effective Factors of Corruption in Sport Organizations (Case Study : Football Federation of I. R Iran)". *Journal of Sport Management*, 14(12): 109-122, (In Persian).

- Park, H., (2003). "Determinants of Corruption: A Cross-National Analysis". *Multinational Business Review*, 11(2): 29-48.

- *Political birth certificate of Najaf Abad city*. (2020). Produced by the Political-Social Department of Najaf Abad Governorate, (In Persian).

- Qaraei Moghadam, A. A., (2010). "Giving a gift: a formality that arose for the first time from Iran (philosophy of gifting from yesterday to today)". *Iran Newspaper*: 4624, (In Persian).

- Qorani, M. & Colleagues, (2009). *Investigation and analysis of corruption with principles of good governance and its effectiveness from organizational culture (case study: administrative corruption)*. Proceedings of the Conference on Promotion of Administrative Health. Tehran: Zaman Noo Publications, (In Persian).
- Rafiei, H.; Madani-GHahfarokhi, S. & Vameghi, M., (2008). "Priorities of social problems in iran". *Iranian Journal of Sociology*, 9(1): 184-208, (In Persian)
- Rafipour, F., (2008). *Development and Conflict*, 7th Edition. Tehran: Publishing Company, (In Persian).
- Rafipour, F., (2009). *Social cancer of corruption*. Tehran: Publishing company, second edition, (In Persian).
- Salehi Amiri, S. R., (2012). *Cultural concepts and theories*; Fifth edition, Tehran: Phoenix Publications, (In Persian).
- Saquella, S., (2016). "Culture of Corruption and the Contagion Effect: Evidence from Italy". Master of Science in European Economy and Business Law. Final dissertation in Industrial Organisation, supervisor Professor Elisabetta Iossa.
- Sedaghat Zadegan, S., (2009). *Analyzing the Priority of Collective Interests over Individual Interests in the Form of Social Consensus Model*. A Collection of Research Rrticles, the Causes and Factors of the Priority of Collective interests over Individual Interests. Tehran: Open Publications, (In Persian).
- sekhavat, J., (2011). *Sociology of social deviations*. Tehran" Samit Publishing House, (In Persian).
- Seleim, A. & Bontis, N., (2009). "The relationship between culture and corruption: A cross-national study". *Journal of Intellectual capital*, 165-184.
- Shiri, A. & Jafarpour Sadegh, E. (2017). "The effect of culture on administrative corruption with an emphasis on the crime of bribery". *Prevention Approach Quarterly*, 1(4): 33-50, (In Persian).
- Song, X. & Cheng, W., (2012). "Perception of corruption in 36 major

Chinese cities: Based on survey of 1,642 experts”. *Social Indicators Research*, 109(2): 211-221.

- Stephen, P. R. & Timothy, A. J., (2011). *Organizational behavior*. Translated by: Seyyed Mohammad Arabi and Mohammad Taghizadeh Mutlaq, the first volume, Tehran: Navin Publications, (In Persian).

- Swamy, A.; Knack, S.; Lee, Y. & Azfar, O., (2001). “Gender and corruption”. *Journal of development economics*, 64(1): 25-55.

- Transparency International. (2008). Retrieved from <http://www.transparency.org>

- Transparency international. (2011). Corruption perception Index (CPI). Retrieved from http://www.transparency.org/cpi2011/in_detail#myAnchor1

- Transparency international. (2013). Global Corruption Barometr 2013 (the global coalition against corruption).

- Transparency international. (2014). Corruption perception Index (CPI). Retrieved from <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>

- UNDP., (2008). A User’s Guide to Measuring Corruption. Retrieved from

- UNODC., (2004). *The Global Programme Against Corruption UN Anti-Corruption Toolkit*. Retrieved From

- Williams, J. W. & Beare, M. E., (1999). “The business of bribery: globalization, economic liberalization, and the “problem” of corruption”. *Crime, Law and Social Change*, 32(2): 115-146.

- Yadav, G. J., (2005). “Corruption in developing countries: Causes and solutions”. In: *A Paper presented at Global Blues and Sustainable Development: The Emerging Challenges for Bureaucracy, Technology and Governance, a conference of the International Political Science Association (IPSA) Research Committee*, 4: 23-24.